

Fenomén pútnických pokladníc a ich náplň (Poznatky o zaniknutej pokladnici v Marianke)

RADOMÍR SABOL

The phenomenon of pilgrimage treasures and their content
(Note on abandoned treasury in Marianka)

DOI: <https://doi.org/10.54937/kd.2023.14.2.180-225>

ABSTRACT: The paper has the goal of informing on the phenomenon of Catholic pilgrimage treasures that are set in significant pilgrimage locations. The tradition of creating collections of votive donations goes back to pre-Christian times. The bringing of sacrificial gifts has continued to this day in connection with pilgrimages, reaching its peak in the Baroque era. We will concentrate our attention on Marian pilgrimage treasures within the Central European environment, among which the defunct pilgrim and monastery treasury in Marianka also belonged. In the 18th century, Marianka enjoyed a versatile development that was also reflected in the frequency of treasury collections. Specific collections of the wide spectrum of devotional donations included objects of a sacral and worldly nature. Treasury collections were deposited in secured premises, where they were divided into groups according to their type. In some locations, the collections have survived until the present day and were transformed into museums. As a result of historic events, others were broken up and destroyed. We know about the extensive treasury in Marianka only on the basis of a register created during the destruction of the Paulist monastery. As a result of the reforms under Jozef II, the monastery's property, along with the treasury collections, were sold at public auction in 1786. From an extensive register of briefly described items, we recognize several selected records, along with a translation of the original register in German. From the number of objects that, according to the register, were stored in the treasury, apparently nothing remained. In this paper, however, we present several objects of which we can say with confidence belonged to the destroyed treasury. Among them figures a rare monstrose, which at present resides in Stupava, along with small votive gifts resembling parts of the human body.

Keywords: Marianka, Treasury, Devotionals, Register.

Úvod

Snaha nakloniť si „vyššiu moc“ prostredníctvom daru je známa už z dávnej histórie ľudstva.¹ Dobre ju možno ilustrovať napríklad nálezmi pri významných chrámoch antického sveta, ako napríklad pri Diovom a Hérinom chráme v Olympii či As-

¹ PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství pravěkých Evropanů*. Brno : Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2006, s. 51.

klépiovej svätyni v Epidaure.² Predmety odovzdávané božstvám boli návštevníkmi ponechané na mieste a ako ich „majetok“ boli poväčšine uskladňované priamo pri kultovej soche. Vzácnějšíe dary sa ukladali v samostatných priestoroch chrámových pokladníc (*thesaurai*).

Zhromažďovanie rôznych darov a predmetov používaných pri vykonávaní obradov pretrvalo aj v kresťanských chrámoch. Pri významných katolíckych kostoloch, ktoré boli cieľmi osobitných návštev veriacich (biskupské a kláštorné chrámy, prípadne pútnické chrámy s hrobmi svätcov), začali osobité zbierky predmetov vznikaf už v stredoveku. Sakristie vybavené honosným liturgickým náčiním boli charakteristické pre každý významnejší chrám. Obzvlášť pozoruhodné kolekcie predmetov rôzneho druhu sa vyformovali pri pútnických kostoloch. V tejto súvislosti ponechávame mimo poľa záujmu špecifické kolekcie relikvií, ktoré boli taktiež cielené zbierané a uchovávané na oltároch a v špeciálnych miestnostiach. V prostredí strednej Európy sa počas storočí vyprofiloval fenomén charakteristických mariánskych pútnických pokladníc, ktoré existovali pri každej významnejšej mariánskej svätyni. Zberateľská činnosť dosiahla vrchol v období baroka, kedy kulminovala aj obluba púť. V obsiahlosti a nádhere pokladníc sa zračil význam toho-ktorého miesta. V istom zmysle ide o jednu z predforiem múzeí, ako ich chápeme dnes.³

V príspevku predstavíme tematické okruhy predmetov, ktoré sa v mariánskych pokladniciach zhromažďovali pozvoľna od obdobia baroka do záveru 19. storočia, prípadne aj neskôr. Na Slovensku sa, žiaľ, nezachovala žiadna obsiahla pokladnica, ktorá by dokladala *genius loci* autentickej zbierky na pôvodnom mieste. Príklady z blízkeho zahraničia však ukazujú, že historické pokladnice, ktoré pretrvali, prešli často transformáciou na regulárne múzeá a sú verejnou cielenou vyhľadávané pre svoju nezameniteľnú špecifickosť.

Príspevok je úvodným náhľadom do náplne mariánskych pútnických pokladníc. Mimoriadne bohatá pútnická pokladnica sa v minulosti nachádzala pri pútnickom kostole Narodenia Panny Márie v Marianke pri Bratislave. I keď už dnes neexistuje, o jej obsahu sme informovaní aspoň písomným záznamom vyhotoveným pri jej zániku (1786). O náplni, spôsobe rozdelenia a vystavení predmetov si možno urobiť predstavu komparáciou so zachovanými príkladmi v blízkom zahraničí. I keď pútnická pokladnica v Marianke už neexistuje, je možné identifikovať aspoň niekoľko predmetov, ktoré boli s vysokou pravdepodobnosťou jej súčasťou.

Náhľad do histórie pútnického miesta Marianka

Tradované legendy o počiatkoch pútnickej tradície v podhorí Malých Karpát siahajú až do obdobia, kedy sa kresťanstvo v Uhorsku ešte len inštitucionálne udomáňovalo (okolo roku 1000). Dávne deje z územia dnešnej Marianky možno rekon-

² OBERHELMAN, M. Steven. Anatomical Votive Reliefs as Evidence for Specialization at Healing Sanctuaries in the Ancient Mediterranean World. In *Athens Journal of Health*, Volume 1, Issue 1, p. 50 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.atiner.gr/journals/health/2014-1-1-4-OBERHELMAN.pdf>> [23. 5. 2023] <https://doi.org/10.30958/ajh.1-1-4>

³ GOGOVÁ, Stanislava – BEŠINA, Daniel – WIEDERMANN, Egon. *Archeomuzeológia na prahu nového milénia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, s. 9.

štruovať len na základe neistých legiend, ktoré vytvárajú tzv. *legendistický topos*.⁴ Príbehy plné zázrakov podnecovali fantáziu, prispeli k popularizácii pútnického miesta a z vedeckého hľadiska majú dodnes, napriek svojej nepodloženosti, historickú, literárnu a národopisnú hodnotu.⁵ Pre pochopenie významu Marianky je potrebné aspoň v obrysoch predostrieť genézu vývoja pútnického miesta.

Ústrednú úlohu v tradovaných legendách zohrala tamojšia soška Madony,⁶ ktorú vraj vytvoril anonymný pustovník ako objekt svojej privátnej adorácie niekedy na začiatku 11. storočia. V nepokojných dobách raného stredoveku sa soška údajne stratila, zázračným spôsobom uchovala a po znovuoobjavení sa stala predmetom uctievania, ktoré stále trvá. Tieto udalosti opisuje niekoľko variantov jednej legendy, ktoré sú si v mnohom podobné. Znovuoobjavenie sošky v prameni sa udialo za zázračných okolností niekedy v priebehu 13. storočia. Do mariánskeho údolia (Maria Thal)⁷ začali prichádzať pútnici, ktorí pili vodu z miestneho prameňa, pokladaného za uzdravujúci. Soška Madony z Marianky ostala pri prameni až do doby, keď do Marianky prišiel osobne vtedajší uhorský kráľ Ľudovít I. Veľký z Anjou (1326 – 1382). Panovník sa rozhodol v Marianke založiť kláštor pavlínov.⁸ Základný kameň kláštorného kostola vraj položil panovník osobne na Turíce v roku 1377.⁹ Pôvodne pus-

⁴ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti – poutní a poutové umění*. Praha : Lika Klub, 2009, s. 91.

⁵ MRÁZOVÁ, Magdaléna. Mariánska téma v zbierkovom fonde ľudového výtvarného umenia Historického múzea SNM – drevené sochy radostného okruhu. In *Zborník Slovenského národného múzea*, 1995, roč. 89, História 35, s. 123.

⁶ Pojem „*Madona*“ predstavuje obrazové alebo sochárske zobrazenie matky s dieťaťom v náručí, spravidla Panny Márie ako matky malého Ježiša Krista. Pomenovanie vychádza z talianskeho „*mia donna*“ či latinského „*mea domina*“ vo význame - moja pani. ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. storočí*. Praha : Karolinum, 1999, s. 128.

⁷ Súčasnú pomenovanie obce *Marianka* vychádza z tunajšej tradície mariánskeho kultu. Historicky rozšírené označenie *Mariatál* sa bežne používalo ešte v polovici 20. storočia a vyjadrovalo aj skutočnosť, že pútnické miesto sa rozprestiera v lesnom údolí (nem. *das Tal*). Pri skúmaní histórie Marianky sa v rôznych časových horizontoch vyskytujú jej rôzne pomenovania, ktoré však vždy v slovnom základe obsahujú meno Mária. Vzhľadom na viacjazyčnosť tejto časti krajiny sa možno stretnúť aj s obmenami názvu v latinčine, nemčine, maďarčine i češtine. Najstarším výsledovateľným pomenovaním pútnického miesta je *Thall*, čo sa objavuje aj v najstaršej, zakladacej listine z roku 1377: „...*Ecclesiam B. Virginis in terra Thall vocata*...“ GYÉRESSY, Béla (ed.). *Marianka*. In *Documenta Artis Paulinorum 1. Füzet, A Magyar rendtartomány monostorai A-M*. Budapešť : MTA, 1975, s. 278. V neskorších záznamoch sa objavuje *Maria-Thall* i poslovančené *Marjanka*. S. X. Čík na základe bádania v dobových prameňoch skonštatoval, že dochádzalo k jasnému deleniu pojmov *Maria Thall* a *Marjanka*. In ČÍK, Stanislav Xaver. *Dejiny Mariatálu*. *Marianka* : Nákladom časopisu „*Mariatál*“, 1942, s. 17. *Mariatál* bol názov pútnického miesta a niekoľkých domov, kde bývalo služobníctvo kláštora. Opodiaľ sa nachádzala dedina *Marjanka*, názvom odkazujúca k pútnickému miestu, ale právne tvoriaca samostatnú jednotku - poddanskú dedinu náležiacu pavlínskemu kláštoru. Po roku 1773 sa vytráca dôsledné delenie názvu pútnického miesta a dediny. Objavuje sa latinské pomenovanie *Vallis Mariana*, maďarské *Mária Thal* a nemecké *Mariae Thall*. V roku zrušenia pavlínkeho rádu (1786) sa používalo najmä označenie *Marienthall*. Od roku 1808 aj verzie *Mariánka*, *Maryánka* a medzi rokmi 1863 – 1913 dlho zaužívané a v maďarskej literatúre doteraz používané označenie *Márvölgy*. Po vzniku Československa bolo používané slovanské pomenovanie *Mariánske Údolie* prípadne starší názov *Mariatál*. Od roku 1927 do roku 1979 *Marianka*, po fonetickej úprave do roku 1993 *Mariánka* a po vzniku samostatnej Slovenskej republiky sa názov ustálil v podobe *Marianka*. MAJTÁN, Milan. *Názvy obcí Slovenskej republiky (vývin v rokoch 1773 – 1997)*. Bratislava : Veda, 1998, s. 183.

⁸ VADRNA, Marek. *V zemi zvanej Tál, pútnické miesto Marianka*. Sabinov : Dino, 2019, s. 22.

⁹ ČÍK, *Dejiny Mariatálu*, s. 42; VÁLINÉ-POGÁNY, Jolán (ed.). *Az örökség hagyományozása Könyöki József műemlékfelmérési 1869 – 1890*. Budapešť : Forráskiadványok, 2000, s. 152.

tovnícky rád pavlínov sa v Marianke úspešne etabloval a výrazne spoluurčoval podobu tohto miesta ďalšie štyri storočia.¹⁰

Dve storočia naplnené najskôr protitureckými a zakrátko aj protihabsburskými bojmi nepriaznivo vplývali (nielen) na rehoľný život v Uhorsku. Slabo chránený kláštorný areál v lesnom údolí mimo hlavných komunikačných trás sa opakovane stal terčom bezuzdného plienenia. Šíriaca sa reformácia so sebou navyše priniesla nechť k mníšstvu a mariánskemu kultu. V roku 1618 vyplienili Marianku povstalecké vojská Gabriela Bethlena. Obnova bola zamarená už v roku 1683 povstaleckými vojskami Imricha Thökölyho. Napriek neistým časom boli kláštorné stavby a kostol zakaždým opravené. K upokojeniu spoločenskej situácie došlo až po potlačení posledného stavovského povstania vedeného Františkom II. Rákocim v roku 1711. Generálna kapitula na zasadnutí 29. mája 1721 vyhlásila Marianku za oficiálne sídlo hlavy rádu pavlínov.¹¹ Nasledujúce obdobie až do ich vynúteného odchodu v roku 1786 bolo najslávnejším v histórii pútnického miesta.

Nahromadené imanie kláštora, prítomnosť generála pavlínov a neutíchajúci prílev pútnikov učinili z Marianky významné náboženské a hospodárske centrum regiónu. V tomto pokojnom období sa utešene rozrastala aj kolekcia pútnickej pokladnice. Všestranný rozvoj ešte umocňoval protekcionizmus najvyšších krajin-ských hodnostárov, akými boli ostrihomský arcibiskup, uhorský prímás, kardinál a knieža Kristián August von Sachsen-Zeitz (1666 - 1725) a jeho nástupca, prímás Imrich Eszterházy (1663-1745). Po jeho smrti už Marianka nenašla tak vplyvného podporovateľa, ktorý by ju mohol uchrániť pred skazou, tá ešte len mala prísť.

V roku 1786 bol Kláštor pavlínov v Marianke na základe dekrétu cisára Jozefa II. zrušený a po stáročia budovaný kláštorný majetok sa dostal do dražby. Po odchode mníchov sa niekdajší kláštorný Kostol Narodenia Panny Márie stal farským. Duchovnú službu pútnikom naďalej poskytovali iba diecézni kňazi. Pútnický život bol výrazne obmedzený a počet pútnikov sa značne zredukoval. Opätovný rozvoj Marianky nadišiel až v 20. storočí. V roku 1927 zveril trnavský biskup Pavol Jantausch (1870 - 1947) správu pútnického miesta novovzniknutej Kongregácii bratov tešiteľov z Gethseman.¹² Mníšske spoločenstvo, ktoré vzniklo v roku 1922, prijalo

¹⁰ Rád Svätého Pavla Prvého Pustovníka (lat. Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae) založil v polovici 13. storočia ostrihomský kanonik Eusebius (†1270). Okolo roku 1250 Eusebius inicioval koexistenciu jednotlivých pustovníkov usídlených v priestore Pilišských a Patačských hôr a založil mníšsky rád, kombinujúci sčasti spôsob zasväteného života žobravých reholí s aplikovaním prvkov eremitizmu. Rádovým patrónom sa stal sv. Pavol Těbský prvý pustovník, pokladaný za prvého eremitu v dejinách kresťanstva. Od jeho mena je odvodený skrátený názov rehole - pavlíni. Celé 14. storočie bolo obdobím najväčšieho rozmachu, kedy vznikli mnohé konventy nielen v rámci Uhorska. Kláštory bývali situované spravidla mimo miest a obcí, i keď nie na príliš odľahlých lokalitách. Z pomerne veľkého počtu lokalít, kde pavlíni začali v stredovekom Uhorsku pôsobiť, ich dodnes pretrvalo len niekoľko. Kláštory a kostoly prešli výraznými prestavbami alebo zanikli a sú známe len ako ruiny či archeologické lokality. Bližšie GYÖNGYÖSI, Gregorius. *Vitae fratrum eremitarum ordinis sancti Pauli primi eremitaе*. HERVAY, L. Franciscus (ed.). Budapest : Akad. K, 1988, s. 227 - 230.

¹¹ VADRNA, V zemi zvanej Tál, s. 25.

¹² Kongregácia bratov tešiteľov z Gethseman (lat. Congregatio Fratrum Consolatorum de Gethsemani) bola založená v roku 1922 pátrom Jánom Jozefom Litomiským († 1956). V období pred 2. svetovou vojnou sa pôsobenie kongregácie rozšírilo v stredoeurópskom priestore. V kláštorných komunitách dbajú predovšetkým na každodennú poklonu Najsvätejšej sviatosti oltárnej, ale podobne ako pavlíni

nové pôsobisko za „svoje“ a stotožnilo sa s jeho mariánskou podstatou. S núteným prerušením medzi rokmi 1950–1990 pôsobia tešitelia v Marianke už takmer jedno storočie a spoluurčujú jeho duchovnú i materiálnu podobu.

Charakteristickou črtou, ktorá v spoločnosti pretrvala ešte z 19. storočia, bolo zriaďovanie rôznych profesných či záujmových spolkov. V roku 1933 bola založená *Matica Mariatálska*, ktorá združovala priaznivcov pútnického miesta priamo z Marianky a z okolitých obcí.¹³ V duchu obdobných spolkov, ktoré vznikali pri významných náboženských lokalitách, sa Matica usilovala usilovať o propagáciu a rozvoj pútnického miesta. Jednou z aktivít bolo aj založenie tzv. *prikostolného múzea* v roku 1940.¹⁴ Kláštorné a pútnické múzeum však bolo onedlho zatvorené po nútenom odchode tešiteľov v roku 1950. Tešitelia sa do Marianky vrátili v 90. rokoch 20. storočia a pútnické miesto spravujú dodnes.¹⁵ Marianka sa dokonca stala sídlom generalátu ich kongregácie. Pútnické miesto naďalej existuje a napriek všetkým dejinným ruptúram pretrval aj tamojší *genius loci*.

Mariánske pútnické pokladnice a ich obsah

Z bohatej pokladnice v Marianke sa zachovalo len niekoľko predmetov. Úplne isté nie je ani jej umiestnenie v kláštorných priestoroch. S najväčšou pravdepodobnosťou sa však nachádzala v miestnostiach priliehajúcich k severnej stene pútnického kostola. V dnešnom kláštore tešiteľov sa z pokladničných zbierok nachádza len niekoľko predmetov, ktoré neponúkajú možnosť ucelenej predstavy o podobe pokladnice a charaktere jej zbierok. Z toho dôvodu je potrebné obrátiť pozornosť na obdobné pútnické miesta, kde sa zachovali nielen ucelené pokladničné zbierky, ale aj na ich uskladnenie v autenticky zachovaných historických priestoroch.

Pokladnice či klenotnice (zv. aj *Schatzkammern*, *Tesori*) sú špecifickým označením miestností určených na uskladnenie vzácných predmetov. Etymológia pomenovania je zrejmá najmä v nemčine: *Schatz* → poklad, *Schatzkammer* → pokladnica. V sakrálnom prostredí sa týmto pojmom označujú miestnosti pri významných katolíckych chrámoch, v ktorých sú sústredené predmety značnej materiálnej, duchovnej a umeleckej hodnoty. Väčšina predmetov tematicky alebo účelom použitia súvisela s liturgickými obradmi, nebola to však podmienka.

Pokladnice sa začali formovať už v stredoveku. Ich charakteristická obsiahlosť je však fenoménom spojeným predovšetkým s epochou nábožensky exaltovaného baroka. Práve protireformačné snaženia katolíckych krajín priniesli programovú podporu zvonkajškovaniu osobnej i kolektívnej zbožnosti prostredníctvom pútí, na ktorých sa zúčastňovala nobilita i prostý ľud. Výpravnosť náboženských úkonov

sú aj silnými mariánskymi ctiteľmi. V roku 1950 museli tešitelia z Marianky odísť a ich pôsobenie sa tu obnovilo až v roku 1991. Bližšie BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. 4. díl, 2. svazek (Kongregace a řeholní společnosti). Praha : Libri, 2018, s. 221.

¹³ NÁDASKÁ, Katarína. Marianka, Etnologická analýza pútnického miesta. In HYROSS, Peter (ed.). *Zborník Múzea mesta Bratislavy. Zväzok XXIV*. Bratislava : Múzeum mesta Bratislavy, 2012, s. 145.

¹⁴ Viac v: SABOL, Radomír. Zaniknuté múzeum v Marianke pri Bratislave. In *Pamiatky a múzeá*, 2019, roč. 68, č. 2, s. 24 – 31.

¹⁵ VADRNA, *V zemi zvanej Tál*, s. 31.

a nepísané pravidlo pre každého pútnika, zanechať na pútnickom mieste nejaký predmet ako prejav zbožnosti, umožnili konštituovanie špecifických pútnických zbierok. Obdarovávanie pútnických miest si osvojili všetky spoločenské vrstvy. Predmety zo vzácných materiálov predstavovali aj istú finančnú istinu, ktorú bolo možné v prípade potreby speňažiť.

Pokladnice bývali situované v zabezpečených miestnostiach s chráneným vstupom. Zväčša išlo o priestory situované v bezprostrednom napojení na pútnický kostol, napríklad nad sakristiou (Maria Taferl, Celldömölk), alebo na emporách kostola (Mariazell, Stará Boleslav). Miestnosti boli umelecky zdobené a nákladne vybavené vstavaným nábytkom (Obr. 1). Okná, ak ich pokladnica vôbec mala, bývali chránené mrežami a vstup bol zabezpečený nielen pred zlodejmi, ale aj pred prípadným požiarom. V dobre zabezpečených miestnostiach sa sústredili najvzácnejšie predmety. Ak ich počet presiahol kapacitu pokladnice, menej vzácne predmety sa presúvali do okolitých, menej chránených priestorov, prípadne aj do nechráneného exteriéru. Kľúčovým faktorom pre uloženie toho-ktorého predmetu bolo posúdenie jeho vzácnosti.

Okrem predmetov vysokej materiálnej hodnoty z drahých kovov, boli na pútnických miestach cielene uchovávané aj menej vzácne predmety. Ich množstvá neboli vôbec zanedbateľné. Dary bežných pútnikov zaplňali postupne všetok voľný priestor a mozaikovým spôsobom vytvárali príznačný výzdobný element stien. Pohľadové uplatnenie takýchto predmetov bolo nielen dokladom významu danej lokality, ale malo podporovať aj sakrálnu fluidum miesta naplneného božou milosťou. Uchovávanie a vystavovanie predmetov, ktoré boli v zásade bezcenné, súviselo s tým, že nimi bola demonštrovaná návštevnosť a obľuba pútnického miesta.

V kresťanskej tradícii je každý predmet v pokladnici, bez ohľadu na jeho materiálnu hodnotu, vnímaný predovšetkým pre svoju duchovnú a historickú hodnotu. Každý predmet je dokladom viery, a preto býva obsah pokladníc niekedy interpretovaný ako „poklad viery“ (*Glaubensschatz*).¹⁶ Zbierky sústredené na jednom mieste mali pre pútnické miesta aj reprezentatívnu hodnotu.¹⁷ Pri výnimočných príležitostiach boli sprístupňované vzácnym návštevným. V ich obsiahlosti a nádhere sa mal odrážať význam danej pútnickej lokality. Preto sa pri ich budovaní dbalo na to, aby mali reprezentatívnu podobu. Zbierky pokladníc exponenciálne rástli a boli kontinuálne dopĺňané o ďalšie predmety. K útlmu tohto fenoménu došlo po 1. svetovej vojne a zosvetštení spoločnosti ako takej. Obohacovanie zbierok vo väčšom meradle prakticky ustalo po 2. svetovej vojne.

V zachovaných pokladniciach môžeme dodnes nájsť exponáty rôzneho druhu. Zhromažďované neboli len predmety s náboženskou tematikou a liturgickým určením. Do zbierok sa dostávali aj výlučne profánne predmety, venované pútnickým miestam pre svoju materiálnu hodnotu. Spomedzi sakrálnych predmetov, uchovávaných in situ v zabezpečených miestnostiach, ide predovšetkým o bohoslužobné

¹⁶ THÜMMEL, Erika. Emporen Basilika Mariazell [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.thuemmel.at/index.php?page=emporen-basilika-mariazell>> [14. 2. 2023]

¹⁷ JONOVÁ, Jitka. Diecézní muzea a jejich poslání (podle dokumentů církve). In GRILL-JANATOVÁ, Markéta - JONOVÁ, Jitka (eds.). *Liturgický textil a způsoby jeho prezentace*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 65.

náčinie. Početné kalichy, monštrancie, svietniky, kadidelnice, lampy, rôzne kríže a nákladne vyhotovené omšové rúcha, šatočky, ktoré sa navliekali na kultové sošky, antependiá, menšie oltáre a oltárne obrazy, rôzne sošky, korunky, kanonické tabuľky, relikviáre a rôzne ďalšie predmety vyhotovené zo zlata, striebra, slonoviny, krištáľu, s použitím drahokamov a iných vzácných materiálov (Obr. 2). Popri predmetoch slúžiacich pri slávení liturgií bol zhromažďovaný a uchovávaný aj rad profánnych predmetov. Ide hlavne o početné šperky (prstene, náhrdelníky, retiazky), tabatierky, mince a medaily (Obr. 3). V zbierkach sa niekedy objavujú aj vzácne tlačé či rukopisy, spevníky a pamätné knihy.

Na posvätných miestach hľadali pútnici očistenie, stíšenie, vyprosovali si duchovné či materiálne dobrá, alebo putovali na znak vďaky. Pri vyprosovaní milostí, alebo vyjadrení vďaky za obdržané dobrodenia a vypočuté prosby, veriaci prinášali na pútnické miesta rôzne predmety (dary), s ktorými sa možno stretnúť výlučne tam.¹⁸ *Votívny dar* (obetina) je hmotný predmet (niekedy aj úkon), ktorý veriaci človek venuje vyššej moci buď za účelom získania priazne, alebo ako prejav vďaky. Ukladané boli na posvätnom mieste buď v rámci obradov, alebo súkromne, najčastejšie v tesnej blízkosti kultového predmetu. Názov je odvodený z lat. výrazu *votum* → sľub (*ex voto* → podľa sľubu).¹⁹ Osobu, ktorá venovala votívny dar, možno označiť pojmom „*votant*“. Votanti sa snažili, aby sa ich predmet dostal čo možno najbližšie k samotnému kultovému predmetu. Verilo sa totiž, že vďaka blízkej prítomnosti obetiny na pútnickom mieste ostáva v istom zmysle k božstvu bližšie aj votant. V tejto súvislosti sa možno často stretnúť aj s pojmom *devocionálie*, ktorým možno označiť artefakty slúžiace na vyjadrenie a upevnenie osobnej i kolektívnej zbožnosti. Pod tento pojem je možné zahrnúť votívne dary (obetiny), ktoré boli na pútnické miesta prinášané, ako aj celý rad upomienkových predmetov (tzv. púťového umenia), ktoré si pútnici odnášali domov na pamiatku alebo ako darčeky pre známych.²⁰ Devocionálie, ktoré si pútnici odnášali, boli vnímané ako posvätené samotným miestom pôvodu.

Najčastejším príkladom devocionálií, ktoré si pútnici odnášali, boli pútnické medailóny (zv. *sviatostky*).²¹ Išlo o drobné posvätené medailóny, ktoré boli rozdávané alebo predávané na katolíckych pútnických miestach od druhej polovice 15. storočia.²² Zvyk raziť medaily so znázornením kultového predmetu, svätca či pútnického kostola pretrval dodnes.²³ Sviatostky mohli byť okrúhle, oválne, hranaté i nepravidelné. Razené jedno alebo obojstranne. Vyrobené boli zväčša z mosadze, cínu, alumínia, medi, ale aj zlata a zo striebra. Opatrené očkom, aby sa mohli nosiť ako prívesok, alebo aby boli zavesené na viditeľnom mieste odevu či na ruženci.

¹⁸ DANCÁK, František. *Náboženský turizmus*. Prešov : Petra, n. o.. 2007, s. 27.

¹⁹ KAFKA, *Dárek z pouti*, s. 103.

²⁰ *Ibid.*, s. 78.

²¹ HUNKA, Ján. Nálezy cirkevných sviatostiek zo 17. až 19. storočia zo Slovenska. In *Peníze v proměnách času*, Ostrava : MARQ, 2002, s. 235.

²² HRNČIARIK, Erik. Medailóniky (sviatostky) z cintorína v exteriéri Baziliky sv. Mikuláša v Trnave. In *Studia historica Tyrnaviensia XVI*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2014, s. 402.

²³ STEHLÍKOVÁ, Dana. *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. Praha : Libri, 2003, s. 481.

Pre obživu obyvateľov pútnických miest mal opakovaný príchod pútnikov zblízka i zďaleka nezanedbateľne pozitívny ekonomický význam. Počas pútnickej sezóny, od jari do jesene, získavali miestni obyvatelia príjmy z predaja potravín a devocionálií.²⁴ Kroniky pútnických miest zo 17. a hlavne 18. storočia opisujú široko rozvinutú ľudovú zbožnosť, ktorá sa spolu s procesiami vyvinula do formy ľudovej slávnosti, kde okrem sakrálnych aktivít boli prítomné aj utilitárne prvky každodenného profánneho života.²⁵ Rozšírené bolo uzatváranie obchodov, nadväzovanie vzťahov a, samozrejme, predaj a nákup rôznych tovarov.

Pri devocionáliách často narážame na ich povážlivo kolísavú výtvarnú kvalitu, ktorá súvisí nielen s neškolenosťou ich výrobcov, ale aj s mizivou estetickou úrovňou sériovo (neskôr strojovo) vyrábaného púťového umenia. Devocionálie sa hlavne od polovice 19. storočia stali púťovým tovarom, ktorý charakterizoval hlavne lúbezný vzhľad a farby.²⁶ Tento neželaný trend, žiaľ, pretrváva na pútnických miestach vo veľkej miere dodnes.

Ako sme vypozerovali na navštevovaných pútnických miestach, väčšina zbierkového fondu pokladníc pochádza predovšetkým z 18. a 19. storočia. Tému pútnických pokladníc a predmetom spojených s fenoménom pútnictva sa obšírnejšie venoval etnológ Luboš Kafka v publikácii *Dárek z pouti* z roku 2009. Spektrum votívnych darov, ktoré na pútnické miesta prinášali zbožní pútnici, je možné podľa určenia rozdeliť do niekoľkých typologických skupín.

Najčastejšie sú to predmety „*prosebné*“, ktoré sa na pútnickom mieste obetovali vopred, pri vyprosovaní dobrodenia, a predmety „*ďakonné*“, ktoré pútnici venovali pútnickým miestam po vypočutí prosieb a získaní zvláštnej milosti. Menej časté sú predmety „*záslubné*“, ktoré vyjadrujú odovzdanosť a hlbokú vieru. Stretnúť sa možno aj s „*votami kajúcnosti*“, ktoré mali sprostredkovať odpustenie za zlé skutky, alebo „*zádušnými votami*“, ktoré obetovali pozostalí za spásu duše zomrelého.²⁷ Ex votá boli poväčšine venované jednotlivcami, ale vyskytujú sa aj kolektívne dary, ktoré pútnickému miestu venovala rodina, obec alebo nejaký spolok. Votívne dary boli najčastejšie venované konkrétnemu pútnickému miestu konkrétnym človekom. Preto bývajú zdobené spodobením konkrétneho kultového predmetu a menom (alebo aspoň iniciálami) konkrétneho votanta.

Najčastejšie venovaným votívnym darom bývali maloformátové obrázky, ktoré zachytávali konkrétnych ľudí v špecifických/hraničných situáciách, kedy im bola od vyššej moci poskytnutá nečakaná, zázračná pomoc. Takéto obrázky možno rozdeliť do dvoch základných okruhov. Na jednej strane to bývajú priamo spodobená nešťastných udalostí. Časté sú znázornenia nehôd konských povozov, banských závalov a živelných katastrof. Na druhej strane ide o obrazy znázorňujúce zasvätenie jednotlivca, rodiny alebo uzdravenie z dlhotrvajúcej choroby. Tieto obrazy uplatňujú ustálenú výtvarnú schému, ktorú možno rozdeliť na tri časti: hornú a dolnú (príp.

²⁴ MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnosť v českých zemích*. Praha : Grada, 2013, s. 189.

²⁵ ZAJÍCOVÁ - NÁDASKÁ, Katarína. Ľudová religiozita na príklade neinštitucionalizovaného mariánskeho pútného miesta Litmanová. In KOŽIAK, Rastislav - NEMEŠ, Jaroslav (eds.). *Zborník z konferencie pohanstvo a kresťanstvo*. Bratislava : Chronos, 2004, s. 299.

²⁶ KAFKA, *Dárek z pouti*, s. 80.

²⁷ *Ibid.*, s. 109.

pravú a ľavú) obrazovú časť a sprievodný nápis pri spodnom okraji (Obr. 4). V hornej časti býva zobrazená nebeská sféra, odkiaľ prichádza pomoc sprostredkovaná zobrazenou postavou Panny Márie. V spodnej, pozemskej časti je zobrazený prosebník v ilustratívne znázornenom momente zázraku pri nehode či uzdravení. Na obraze sa môže nachádzať aj znázornenie pútnického chrámu. Kratší či dlhší nápis na votívnom obraze spravidla obsahuje vročenie, meno dotknutej osoby a niekedy aj krátky opis udalosti. Tieto diela sú zväčša vytvorené v naivnejšom výtvarnom štýle, ktorý môže lokálne vykazovať až karikatúrne črty. Podobu votívnych obrazov v staršom období ovplyvňovali grafické listy s púťovou tematikou, ktoré boli inšpiráciou pre remeselných, príležitostných ľudových maliarov. Vo výnimočných prípadoch mohol votívny obraz vytvoriť vlastnoručne aj sám votant.²⁸ S rozšírením tlačových médií v 19. storočí začali byť maľované votívne obrazy vytlačované devočnými grafickými listami a následne fotografiou. Poslednú väčšiu vlnu obetovania votívnych obrazov pútníci priniesli udalosťou 2. svetovej vojny.²⁹

Pre poznanie pútnických miest a dejov spojených so vznikom votívnych obrazov sú výpovedné pamätní knihy o zázrakoch, ktoré často opisujú udalosti zázrakov tak, ako ich opísal prosebník tesne po obdržaní milosti. Tieto „kroniky zázrakov“ sa na niektorých miestach taktiež zachovali až dodnes.³⁰ V priebehu 19. storočia boli votívne obrazy pre svoju početnosť a povážlivo nízku kvalitu vyhotovenia z kostolov odstraňované ako umelecky nehodnotné a nedostatočne dôstojné. V našom prostredí pokračovalo ich ničenie z politicko-ideologických príčin, hlavne v druhej polovici 20. storočia. Predovšetkým v nemecko-jazyčnom prostredí pribúdajú na pútnických miestach novodobé votívne obrazy aj dnes. Charakterizuje ich výrazná farebnosť a nízka úroveň umeleckého prevedenia, blízka detským kresbám.

S prosbou o uzdravenie súvisia aj početné antropomorfné znázornenia častí ľudského tela a orgánov (Obr. 5). Išlo o charakteristické schematické znázornenia očí, uší, zubov rúk, nôh, pohlavných orgánov, pľúc, srdca a pod.³¹ Vytvárané boli v jednoduchých formách z vosku, dreva a plechu (Obr. 6). Ak to bolo možné, tak priamo v blízkosti kultového predmetu boli ako dôkaz uzdravení vystavené rôzne barly a protézy. Časté sú obetiny v podobe srdca, ktoré mohli symbolizovať prosbu o uzdravenie chorého orgánu, avšak oveľa častejšie znázorňujú symbol kresťanskej viery a oddanosti Bohu (Obr. 7). Na pútnických miestach bývali obetované v rámci súkromného aktu zasvätenia.

Samozrejmosťou boli voskové sviece, ktoré nachádzame aj v pútnických pokladniciach. Sviece mohli dosahovať značnú výšku. Tavitelný vosk umožňoval aj ich opätovné zužitkovanie pri výrobe nových sviec používaných pri liturgii. Zvlášť zdobené sviece bývali uchovávané a ukladané na jednom mieste (Obr. 8). Ako doklad ochrany pri násilných činoch, ktoré veriaci pútnici prežili, sa do zbierok mohli dostať aj palné a chladné zbrane (Obr. 9), v prípade nespravodlivo uväznených okovy a zámky. V pokladničných kolekciami ďalej môžeme vidieť rôzne dekoratívne aranžmány vytvorené na spôsob tzv. kláštorňných prác. Tieto vyšívané, z drôtov

²⁸ KAFKA, *Dárek z pouti*, s. 121.

²⁹ *Ibid.*, s. 117.

³⁰ DANCÁK, *Náboženský turizmus*, s. 48.

³¹ KAFKA, *Dárek z pouti*, s. 111.

splietané, vystrihávané či inak ručne zhotovené kompozície vytvárali veriaci ako ozdoby svätých obrázkov či iných dôležitých predmetov (napr. guľky z pištole či žaluďočné kameňa) (Obr. 10). Ich výroba vyžadovala veľa času a trpezlivosti, ktorá sa pokladala za dôležitú kresťanskú cnosť.

V zbierkach sa nachádza aj celý rad menej vzácných šperkov, retiazok, hodínok, ružencov, prsteňov, obrúčok, svätých obrázkov a pod. Každý pútnik daroval pútnickému miestu taký dar, aký si mohol dovoliť. Najchudobnejší pútnici venovali zväštie najosobnejšie veci alebo predmety vlastnej výroby. Slobodné devy mohli Panne Márii venovať svoj vypestovaný vrkoč. Po sobáši prípadne zdobený venček nevesty zo svadby (Obr. 11). Široké ľudové vrstvy obdarovávali pútnické miesta maľbami na skle, keramikou, soškami z dreva a keramiky, ba dokonca aj z chlebového cesta. Na pútnických miestach zanechávali umelecko-remeselne orámované devočné grafiky a v neskoršom období aj fotografie. Práve votívne obrazy rôzneho druhu tvoria najpočetnejšiu a najcharakteristickejšiu výzdobu stien pútnických pokladníc, prípadne prilahlých priestorov (Obr. 12).

Túžobné návštevy pútnických miest prebiehajú na individuálnej i organizovanej úrovni (púte) aj dnes. Prinášanie prosebných votívnych darov sa však praktikuje len zriedka. V katolíckom prostredí je v súčasnosti prosebný úkon sprevádzaný zapálovaním sviečok a prinášaním kvetov. Trvalým ďakovným votívnym darom býva na pútnických miestach najmä osadenie kamennej ďakovnej tabuľky. Prosté tabuľky s krátkym nápisom bývajú osádzané mozaikovito v exteriéri alebo interiéri na vopred vyhradené miesto (Obr. 13).

Zachované pútnické pokladnice v Celldömölku a Maria Taferli

V západnom Maďarsku sa nachádza jedno z najznámejších mariánskych pútnických miest, ktoré je ideovo prepojené s rakúskym Mariazellom. Nasvedčuje tomu aj jeho pomenovanie *Kismáriazell* (Malý Mariazell). Táto pútnická lokalita je už dnes súčasťou mesta Celldömölk vo Vašskej župe. Pútnická Bazilika Nanebovzatia Panny Márie s bohatou pokladnicou, zhromažďujúcou vzácné devocionálie, súvisí s existenciou stredovekého benediktínskeho kláštora v Dömölku, ktorého ruiny sa dodnes nachádzajú na okraji mestskej zástavby. Počas tureckého obsadenia krajiny mníši ušli. Mariánsky pútnický život v Kismáriazelli bol obnovený pod vplyvom osobnosti Odó Koptika (Koptick). V roku 1739 zaujal miesto opáta a cielene sa usiloval o obnovenie mariánskej tradície v spustošenom a reformáciou silne zasiahnutom kraji.³² Kópiu mariazellskej sochy sa rozhodol verejne vystaviť neďaleko svojej pustovne na mieste dnešnej pútnickej baziliky. Pri kopaní studne vedľa pustovne došlo k vážnemu úrazu, keď jednému z robotníkov spadol na hlavu ťažký kameň. Poranenie sa zdalo byť fatálne, avšak podľa písomných záznamov došlo po modlitbách opáta Koptika pred sochou Madony k zázračnému uzdraveniu.

³² SZENTHELYI. Koptik Odo. In *Magyar Katolikus Lexikon* [on-line]. Dostupné na internete: <<http://lexikon.katolikus.hu/K/Koptik.html>> [20. 10. 2022]

Vzhľadom na početné zástupy pútnikov začala v roku 1747 výstavba rozsiahlej baziliky.³³ Integrovanou súčasťou chrámu sa stala aj pokladnica. Za ukončením presbytéria sa nachádza objemná dvojposchodová prístavba, v ktorej je na prízemí situovaná sakristia a kaplnka. Na poschodí vznikol zabezpečený priestor pokladnice, ktorá sa zachovala dodnes v pozoruhodne intaktnom stave (Obr. 14). Ide o pomerne nízky priestor zaklenutý dvoma veľkými travé nízko posadených a maliarsky vyzdobených valených klenieb. Pozoruhodnosťou zbierok je kameň, ktorý podľa tradície vážne poranil robotníka pri budovaní studne. Komplexnosť zachovaného inventára je o to pozoruhodnejšia, ak uvážime, že ani Kismáriazellu sa nevyhol zmar protiklerikálnych nariadení cisára Jozefa II. Príčinu priaznivejšieho vývoja môžeme azda identifikovať v menšej horlivosti pri predaji majetku a osvedčenej taktike zdržiavania. V roku 1790 cisár nečakane zomrel a hoci sa v nastavenom proticirkevnom kurze čiastočne pokračovalo aj za vlády cisára Františka I. / II., zďaleka už nešlo o takú deštruktívnu činnosť ako predtým. Už v roku 1802 bolo benediktínske opátstvo v Dömsölk obnovené a pútnické miesto nadviazalo na predchádzajúci rozvoj.³⁴

V pokladnici sa dodnes nachádza pôvodný vstavaný nábytok a obsiahle zbierky (Obr. 15). Zachovanie pôvodnej historickej podoby pokladnice je mimoriadne autentické a jej návšteva je mimoriadnym zážitkom. V súvislosti s Mariankou a územím Slovenska je pozoruhodný súbor malieb na dreve z polovice 18. storočia, ktorý zachytáva vybrané milostivé sochy a obrazy Madon z územia historického Uhorského kráľovstva. Zo Slovenska sú zastúpené maľby (vo forme oválnych rozvinutých listín) Panny Márie Trnavskej a Panny Márie z Marianky. Ako predloha pre zobrazenie Madony z Marianky poslúžila rozšírená grafika Jozefa Jägera z publikácie pavlínskeho kňaza Ladislava Kummera *Puteus aquarum viventium* z roku 1743.³⁵

Druhý príklad pochádza z rakúskeho prostredia. Pútnické miesto Maria Taferl, neďaleko benediktínskeho kláštora Melk v spolkovej krajine Dolné Rakúsko, nie je natoľko známe ako Mariazell. Obsah tamojšej pokladnice však svedčí o význame a veľkej obľube tamojšieho pútnického miesta. Počiatky kultových praktík na výrazne prevýšenom severnom brehu Dunaja siahajú možno až ku Keltom.³⁶ Vznik kresťanskej pútnickej tradície je spätý so zázrakom, ktorý sa mal udiať v roku 1633 miestnemu pastierovi. Pri snahe zofať suchý strom si poranil obe nohy. Po chvíli zistil, že z opačnej strany je na strome zavesené spodobenie ukrižovania. Po krátkej modlitbe, v ktorej prosil o odpustenie za nevedomý bezbožný čin, mu poranenia na nohách zmizli. V roku 1651 sa takmer vyschnutý dub zazelenal, čo bolo vnímané ako potvrdenie výnimočnosti tohto miesta a ďalší zázrak.³⁷

³³ SOÓS, Sándor – SOÓSNE VERES Rózsa. *Kismáriazell, Celldömölk búcsújáró helye*. Győr : Nagyboldogasszony Plébánia, 2012, s. 42.

³⁴ NAGY József. *A Celldömölki búcsújáróhely kialakulása*. Celldömölk : Római Katolikus Plébánia, 1996, s. 39.

³⁵ Rovnaká kompozícia s drobnými úpravami bola použitá aj pre obraz Madony z Marianky, ktorý sa nachádza na stene kostola v maďarskom Árpási (neďaleko od Celldömölku) (Obr. 16). Pôvod obrazu nie je známy (v minulosti sa nachádzal na miestnej fare), avšak bočné oltáre pochádzajú zo zrušeného kláštora klarisiek v Trnave. Za informácie ďakujem správkyni kostola v obci Árpás.

³⁶ WEICHSELBAUM, Josef. *Maria Taferl, Wallfahrtskirche zur Schmerzhafte Muttergottes*. Wien : Schnell & Steiner, 1960, s. 8.

³⁷ SOFFNER-LOIBL, Monika. *Wallfahrtsbasilika Maria Taferl – Geschichte* [on-line]. Dostupné na internete: <<http://www.basilika.at/info/geschichte/index.html>> [12. 04. 2022]

Do Maria Taferlu prichádzalo čoraz viac pútnikov. Súčasná Bazilika Sedembolestnej Panny Márie, čnejúca vysoko nad hladinou Dunaja, bola postavená medzi rokmi 1660 a 1724 na tom istom mieste, kde stával onen suchý dub.³⁸ Analogicky ako pri Bazilike v Kismáriacelli je v predĺžení lode za presbytériom na poschodí situovaná pomerne veľká zaklenutá miestnosť, ktorá dodnes ochraňuje nazhromaždené devocionálie. Obdĺžniková miestnosť zaklenutá valenou klenbou s tromi párami styčných luniet je vyzdobená veľkoplošnou rokokovou maliarskou výzdobou od Georgea Alberta Punza.³⁹ Vo vstavaných skriniach a vitrínach sú inštalované početné zbierky (Obr. 1). Obmedzovanie náboženského života sa, samozrejme, dotklo aj pútnického chrámu v Maria Taferl, ktorý bol v roku 1784 premenený na bežný farský kostol. Obsah pokladnice sa z veľkej časti podarilo zachovať dodnes. Priestory boli upravené podľa súčasných expozičných potrieb a pokladnica funguje ako múzeum s pravidelnými otváracími hodinami.

Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že pokladnica v Kismáriazelli (Celldömölk) neprešla takou výraznou transformáciou ako obdobné zbierky v Mariazell a Maria Taferl. Tamojšia pokladnica sa zatiaľ nestala regulárnym cirkevným múzeom. Expozícia neprešla nákladnou rekonštrukciou a modernizáciou, ktorá nutne zahľadzuje patinu minulých dôb. Pokladnica v Marianke sa, žiaľ, nezachovala, hoci jej existencia je doložená aspoň písomne. Usudzujeme, že zaniknutá pokladnica v Marianke mohla vyrezať podobne ako zachovaná pokladnica v Kismáriazelli.

Zrušenie pavlínskeho kláštora a súpis pútnickej pokladnice

Je do veľkej miery paradoxom, že o pútnickej pokladnici v Marianke sa dozvedáme až v súvislosti s jej zánikom. Zbierky predmetov, ktoré sa iste neodlišovali od vyššie popísaných pokladníc v zahraničí, boli nenávratne rozpredané, rozkradnuté a zničené pri rušení stáročného pavlínskeho kláštora. Aj k takýmto dôsledkom, žiaľ, viedla vtedajšia dobre mienená reformná horlivosť z najvyšších miest. Marianka pritom prežívala v prvej polovici 18. storočia obdobie veľkého rozvoja, ktorý sa premietol aj do obsahu pútnickej pokladnice. Tá sa konštituovala v úzkej previazanosti s imaním kláštora pavlínov pravdepodobne už v stredoveku. Počas nepokojného 16. a 17. storočia sa stala opakovane cieľom drancovania, avšak predpokladáme, že jadro kolekcie pretrvalo. K stabilizácii pomerov prispel patronát významných osobností, akými boli kardinál a knieža, prímas Kristián August von Sachsen-Zeitz (1666 - 1725) a jeho nástupca, prímas Imrich Eszterházy (1663 - 1745).

Kristián August nechal začiatkom 18. storočia opraviť existujúce objekty a postaviť novú budovu kláštora (dnešný exercičný dom), čím sa uvoľnili priestory v budove priliehajúcej k severnej stene kostola.⁴⁰ Predpokladáme, že v týchto častiach starej budovy kláštora, na prvom alebo druhom nadzemnom podlaží, sa mohla pokladnica nachádzať od začiatku 18. storočia až do jej zániku (Obr. 17). O obsahu pokladnice nemáme nijaké správy, určite však existovala. V monografii *Dejiny Mariatálu* je uvedené, že po korunovácii Karola VI. (1685 - 1740) za uhorského kráľa v roku 1712

³⁸ SOFFNER-LOIBL. Wallfahrtsbasilika Maria Taferl - Geschichte.

³⁹ SOFFNER-LOIBL, Monika. *Maria Taferl Wallfahrtsbasilika*. Passau : Kunstvg Peda Gregor, 2010, s. 39.

⁴⁰ ČÍK, *Dejiny Mariatálu*, s. 101.

„...*Kristián August daroval pre Mariatál zlaté rúcha, infulu, kazulu a pluviál, v ktorých koruoval Karola.*“⁴¹ Na základe tejto správy vieme, že liturgické textilie boli prirodzenou súčasťou pokladnice. Aj z tohto dôvodu sa javí pravdepodobnejšie, že jej priestory sa nachádzali na druhom nadzemnom podlaží, kde bola aspoň čiastočne eliminovaná vlhkosť prízemných priestorov. Druhé nadzemné podlažie tejto časti kláštora sprístupňujú zo sakristie široké schody s drevenými schodnicami (Obr. 18), ktoré vedú na poschodie k vstupu do oratória (dnes privátna kláštorná kaplnka).⁴² I keď nie je explicitne uvedené, že bohoslužobné rúcha z korunovácie boli uložené v pokladnici, vzhľadom na ich vzácnosť to možno dôvodne predpokladať.

Cisár Jozef II. (1741 – 1790) začal po smrti Márie Terézie (1717 – 1780) horúčkovo zavádzať všetky reformy, ktorých radikálnosť cisárovná miernila v čase ich spoluprády. Je pomerne málo známym faktom, že reorganizácia cirkevnej správy a rušenie kláštorov prebehlo čiastočne už počas jej panovania. V roku 1768 vydala pre Lombardsko zákon (zv. *publico-ecclesiasticis*), ktorým postupne rušila niektoré kláštory. V samotnom Miláne išlo o 7 kláštorov a do roku 1780 ich bolo sekularizovaných až 80.⁴³ Jozef II. zavádzal obdobné postupy na celom území habsburskej ríše, na rozdiel od svojej matky však postupoval s enormnou razanciou. Výsledkom bol rozvrat stáročných inštitúcií a z umelecko-historického hľadiska obrovské straty na duchovnom a hmotnom kultúrnom dedičstve.

Rušenie kláštorov prebiehalo cisárskymi dekrétmi v niekoľkých vlnách. V dekréte zo dňa 7. februára 1786 cisár Jozef II. plošne zrušil rehoľné spoločensvá, ktoré mali kontemplatívny charakter a nevykonávali žiadnu sociálnu, edukačnú, charitatívnu či inak verejne prospešnú činnosť. Celkovo bolo ustanovenou komisiou v Uhorsku rozpustených 6 ženských a 134 mužských kláštorov.⁴⁴ Cisársky dekrét o zrušení staroslávneho pavlínskeho kláštora bol do Marianky doručený 20. marca 1786. Nepomohlo odvolanie ani prosby o udelenie výnimky. Jedna dejinná epocha pútnického miesta sa s odchodom pavlínov definitívne uzavrela.

Páter Hieronym Havlovič na stránkach pútnického časopisu *Mariatál* v preipse ozrejmil priebeh tejto dejinnej udalosti. Opis prevzal od tajomníka pavlínov v Marianke Kajetána Ďuriša, ktorý v liste provinciálovi v Czenstochovej uviedol: „*Dvadsiaty marec bol najsmutnejší a rozhodujúci deň pre trvanie pavlínskeho rádu v Uhorsku. Toho dňa, predpoludním o desiatej hodine, sa ukázali v mariánskom kláštore cisárovi poverenci. Pozatvárali brány kostola i kláštora a kláštorným zvonkom pozvoľávali všetkých členov kláštora i s generálom. ... Keď sa všetci zhromaždili, cisárski poverenci prečítali dekrét cisárova, ktorým zrušuje rád. Potom si vzali so sebou všetky kľúče od kostola, sakristie, kláštora, od pivnice i hospodárskych stavísk. Všetok movitý i nemovitý majetok kostolný i kláštorný bol zhabaný a pridelený Náboženskej základni-*

⁴¹ ČÍK, *Dejiny Mariatálu*, s. 101.

⁴² V miestnostiach na druhom nadzemnom podlaží sa neskôr nachádzalo aj tzv. prikostolné múzeum, ktoré založili tešitelia v roku 1940. Od roku 2019 je v tých istých miestnostiach opätovne umiestnená malá muzeálna expozícia venovaná dejinám Kongregácie bratov tešiteľov z Gethseman.

⁴³ KOVÁCS, Elisabeth. Josephinische Klosteraufhebungen 1782 – 1789. In *Österreich zur Zeit Kaiser Josephs II.* (= *Katalog des NÖ-Landesmuseums NF 95*). Wien : Niederösterreichisches Landesmuseum Melk, 1980, s. 170.

⁴⁴ KÓNYA, Peter (ed.). *Dejiny Uhorska (1000 – 1918)*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, s. 432.

ne.⁴⁵ Pavlínskym mníchom bolo umožnené, aby v kláštore ostali ešte päť mesiacov, avšak nemuseli už dodržiavať pravidlá klauzúry. V čase zrušenia pôsobilo v pavlínskom kláštore v Marianke 22 rehoľníkov.⁴⁶

V súvislosti s rušením pavlínskeho kláštora dorazili 1. júna 1786 do Marianky cisárski úradníci, ktorí vykonali súpis a ocenenie hnuteľného a nehnuteľného kláštorného majetku. Z tejto udalosti za zachovali súpisové listiny vybavenia jednotlivých častí kláštorného areálu, dostupné v prepisoch v publikácii *Documenta Artis Paulinorum*.⁴⁷ Na základe prepisov archívnych dokumentov spoľahlivo vieme nielen o existencii pokladnice, ale z jednotlivých položiek môžeme rámcovo rekonštruovať aj jej obsah. Zoznam pokladnice nazvanej „*Schatzkammer in Maria-Thall*“ obsahuje takmer štyri stovky (384) položiek. Predmetov v kolekcii však bolo ešte viac, keďže niektoré položky v jednom zápise zahŕňajú aj niekoľko predmetov. Úradníci sa sústredili primárne na inventarizáciu cenných predmetov, ktoré mali byť v zmysle cisárovho nariadenia predmetom predaja na verejných dražbách.⁴⁸ Keďže s určitou nešou o osoby školené v oceňovaní umeleckých predmetov, je treba pristupovať k materiálovému a finančnému ohodnoteniu jednotlivých predmetov s obozretnosťou. Ocenenie prebehlo vo vtedajšej rakúskej mene florén (Fl) a krajciar (kr).

Dražby, ktoré nasledovali po zrušení stáročných solventných cirkevných inštitúcií, sú všeobecne známe aj tým, že vzácne predmety boli predávané výrazne pod cenu. Súpis pokladnice v Marianke bol vyhotovený v nemčine. Jednotlivé položky sú opísané heslovito, zameriavajúc sa na vizuálny popis výzdoby a materiálu. Pri jednotlivých predmetoch býva uvádzaný aj presný počet výzdobných elementov. V niektorých zápisoch sú použité skratky, ktorých význam nie je úplne jasný. Môže ísť aj o preklepy, pravopisné chyby alebo iné podoby dobovo užívaných slov, ktoré komplikujú preklad. Pre konkrétnu predstavu o podobe zápisov uvádzame prepis niekoľkých vybraných položiek aj s ich prekladom. Číslovanie vybraných položiek zodpovedá ich poradiu v zozname.

Číslo položky	Prepis zápisu položky zo zoznamu	Preklad zápisu položky zo zoznamu
1.	1 Bildnis dess Hl. Paulus Apostels von koral gestochen in Gold mit 28 Diamanten besetz ... - 16 Fl.	1 zobrazenie sv. Pavla Apoštola, zdobené koralmi, zlatom a 28 diamantmi.
2.	1 Kreuz von Granaten in Gold gefast mit Reliquien ... - 8 Fl.	1 zlatý kríž zdobený granátmi a zlatom s relikviami

⁴⁵ HAVLOVIČ, Hieronym. Mariánsky kláštor. In *Marianka - časopis mariánskych pútnikov*, 1947, roč. 8, č. 6, s. 7.

⁴⁶ Prior Vít Tomšič, tajomník rádu a slovenský kazateľ Kajetán Ďuriš, Pavol Nízky, Anzelm Časta, Vavrinec Podhorský, Martin Papánek, Leopold Hmapl, Vojtech Šándor, Dionýz Kunič, Norbert Polakovič, Stanislav Pribák, Valentín Kalebiš, Alex Vincze, Žigmund Karner, Severín Mierka, Šimon Petruš, Kazimír Ecker, Tadeáš Vilchart, Ludovít Klampaj, Placis Martoš a Štefan Poor. HAVLOVIČ, *Mariánsky kláštor*, s. 8.

⁴⁷ GYÉRESSY, Béla (ed.). *Marianka*. In *Documenta Artis Paulinorum 1. Füzet, A Magyar rendtartomány monostorai A-M*. Budapest : MTA, 1975, s. 342 - 350.

⁴⁸ ČÍK, Dejiny Mariatálu, s. 147.

3.	1 Kreuz von Silber, vergolddt, mit Christallsteiner besetz ... - 1 Fl 30 kr.	1 pozlátený strieborný kríž osádzaný krištáľmi
15.	1 Anhang Stük von Gold mit der Ritter St. Georg, 2 Smaragden, 8 Rubinen und 6 guten Perl ... 40 Fl.	1 zlatý privesok so zobrazením sv. Juraja, zdobený 2 smaragdmi, 8 rubínmi a 6 dobrými (pravými?) perlami
16.	1 Anhang Stük von Gold mit gleichen Ketten und Perlen - 50 Fl.	1 zlatý privesok s retiazkami a perlami
17.	1 Anhang Stük von Gold mit 30 Stük Diamanten besetz - 68 Fl.	1 zlatý privesok osadený 30 diamantmi
32.	2 goldene Kreüzl, das erste mit 5 Hyacinthl Steinen besetzt ... 40 kr, das andere mit 1 Hyacinthl - 30 kr	2 zlaté krížiky, prvý s osadenými 5 kameňmi (hyacintmi), iný [osadený] 1 hyacintom
33.	2 goldene Kreüzl mit 3 guten Perl und falschen Steinen - 5 Fl.	2 zlaté krížiky s 3 dobrými (pravými?) perlami a nepravými kameňmi
34.	1 silbernes von Villicran Arbeith und Bildnus Maria mit 4 Splitter Granathl besetz - 20 kr.	1 zobrazenie Panny Márie zdobené filigránom a 4 granátmi
49.	1 goldener Ring mit 15 Stük Rubinen ... 5 Fl.	1 zlatý prsteň s 15 rubínmi
50.	1 goldener Ring mit 15 Smaragd ... 10 Fl.	1 zlatý prsteň s 15 smaragdmi
51.	1 goldener Ring mit 1 Hyacinth Stein. -- 5 Fl.	1 zlatý prsteň s 1 hyacintom
137.	1 goldene Ketten samt 1 Anhang-Münz von Keyser Leopold ... 253 Fl. 45 kr	1 zlatá reťaz s 1 priveskom - mincou cisára Leopolda
138.	1 von Silber vergoldte Ketten ...3 Fl	1 strieborná pozlátená reťaz
139.	1 von Kupfer vergoldte Ketten - 36 cr	1 medená pozlátená reťaz
188.	1 silberne vergoldte Münz ... 2 Fl 6 kr	1 strieborná pozlátená minca
189.	23 silberne Anhang Münzen ... 16 Fl.	23 strieborných mincových priveskov
190.	2 silberne Herzen, darvon eines mit Reliquien und guten Perlen und 2 Anhang Pfenning ... 4 Fl.	2 strieborné srdcia, jedno s relikviami a pravými perlami a 2 priveskami [vo forme mince?] fenigu ?
220.	1 goldene Cron mit guten Perlen ... 26 Fl.	1 zlatá koruna (?) s pravými perlami
221.	1 kleine silberne darzu gehörige Crone... 1 Fl 30 kr	1 malá strieborná prislúchajúca koruna [príslušná ku korune uvedenej v položke vyššie]
222.	2 von Silber vergoldte Cronen mit guten Perlen, Smaragden, Rubinen, Hyacinthen, Amedisten und Topasen gefast ... 12 Fl	2 strieborné pozlátené koruny zdobené pravými perlami, smaragdmi, rubínmi, hyacintami, ametystami a topasmi
228.	1 Monstranzen von Silber, vergolddt, in der Mitte von fein geschmolzener arbeith das Ecce Homo Bild vorstellend, der Steckel von Agath mit 149 Stück Diamanten besetzt - 250 Fl.	1 pozlátená strieborná monštrancia, v strede s výborne vyhotoveným odlievaným zobrazením Ecce Homo [Hľa človek], noha zdobená achátom (?) a osadená 149 diamantmi.
229.	1 Rosenkranz von Glass Perln gefast ... 10 kr	1 ruženec zo sklenených perál

230.	1 Rosenkranz von Agathstein mit silbernen Pfenning ... 2 Fl 14 kr	1 ruženec z achátu so strieborným fenigom [minca?]
257.	1 silberner Ordens Stab mit Bildnis des Hl. Pauli... 160 Fl.	1 strieborná Rádová palica so zobrazením sv. Pavla
258.	1 von Silber vergoldtes Kelch Paten ohne Kelch ... 5 Fl 30 kr.	1 pozlátená strieborná kalichová paténa bez kalicha
259.	1 von Silber geschlagenes Bild die Mariae Geburt vorstellend - 71 Fl 6 kr	1 strieborné razené vyobrazenie narodenia Márie
354.	1 grosses Bruderschafts Buch in blauen Samet gebunden mit Messing beschlagen, in 1 holzernen Kastl verwahrt ... 30 kr.	1 veľká kniha bratstva [pavlínov ?] v modrej zamatovej vybjanej väzbe, uložená v 1 drevenej debničke
355.	1 silberne Lampen ... 144 Fl.	1 strieborná lampa
356.	1 silberne Lampen ... 144 Fl.	1 strieborná lampa
357.	1 detto ... 317 Fl.	1 detto
382.	1 silbernes Rauchfass sambt Schifel und Löffel ... 90 Fl.	1 strieborná kadidelnica s lodičkou [nádobka na kadidlo] a lyžicou
384.	1 Pastoral, wovon obere Theil von Silber, das übrige mit Silber überzochen ist, Bilder, Steinen ... 48 Fl.	1 pastorál [biskupská palica], v hornej časti zo striebra, zvyšok pokrytý striebrom, [zdobená] zobrazením (?) a kameňmi

Tab. 1 Prepis vybraných položiek zo súpisu inventára kláštornej pokladnice (Schatzkammer) a ich preklad. Kompletný zoznam, vyhotovený v roku 1786, je súčasťou edície archívnych prameňov *Documenta Artis Paulinorum*.

Pri zhodnotení náplne pokladnice v Marianke je potrebné mať na pamäti, že súpis pravdepodobne neobsahuje veľký počet ďalších predmetov, ktoré neboli vyrobené z hodnotnejších materiálov. Bežné predmety bez výraznejšej hodnoty neboli predmetom dražieb, takže úradníci nemali dôvod vytvárať o nich záznam ani uvádzať ich počet. O bežných devocionáliách, ktoré sa určite nachádzali aj v pokladnici v Marianke, nemáme žiadne správy. Pozornosť bola upriamená na predmety, ktoré bolo možné speňažiť. Do úvahy sa nebrala ich historická, duchovná či umelecká hodnota. Určujúca bola cena materiálu, z ktorého boli vyrobené.

V súpise pokladnice dominujú rôzne prstene, ktorých sa týka približne 150 zápisov. Hojne sú zastúpené aj rôzne mince (okolo 60), niektoré uvádzané aj ako prívesky. Medzi mincami zaujmú položky č. 40. a 41., ktoré uvádzajú konkrétne pamätne mince na korunováciu cisára Karola VI. a cisárovnjej Alžbety ocenené až na 100 a 121 florénov.⁴⁹ V pokladnici boli sústredené vyše tri desiatky rôznych krížov zdobených diamantmi, orientálnymi granátmi či perlami. Niektoré obsahovali aj relikvie. Uvádzané sú početné zobrazenia svätcov, rôzne reťaze a retiazky (okolo 40), prívesky (okolo 10) a kalichy (okolo 16). Ďalej 8 svietnikov, 7 lámp, 4 knihy, 2 monštrancie, 3 kanonické tabuľky, 2 relikviáre, 3 zvončeky a 4 ružence. Pre milostivú sochu Madony sa v pokladnici nachádzalo 14 rôznych korún. Len v jednom prípade je explicitne uvedené, že koruna bola určená pre sochu svätej Anny. Súčas-

⁴⁹ GYÉRESSY, *Documenta Artis*, s. 343.

ťou zoznamu sú aj položky týkajúce sa textilu. Nie je známe, že by sa z uvedených predmetov v Marianke dodnes niečo zachovalo. Všetky predmety boli pravdepodobne rozpredané na verejných dražbách alebo sa stratili v neskoršej dobe. Na základe stručných opisov všetkých položiek predmetného súpisu nie je možná presná identifikácia žiadneho predmetu, ktorý by sa prípadne zhodou šťastných okolností v Marianke dodnes zachoval.

Aspoň niektoré predmety mohli prejsť aj do vlastníctva kniežaťa Friedricha Schwarzenberga (1800 – 1870), ktorý v roku 1839 odkúpil niekdajší pavlínsky kláštor a prebudoval ho na svoje letné sídlo.⁵⁰ Eventualita, že niektoré predmety z pokladnice knieža zaradilo do výbavy svojho letného sídla v Marianke, sa nepotvrdila. Písomne sme oslovili a pri výskume aj osobne navštívili české rodové sídlo Orlík nad Vltavou, štajerské rodové sídlo v Obermurau, ako aj Jihočeský oblastní archiv a zámok v Třeboni. Na žiadnom mieste sme nenarazili na nijaké indície, ktoré by identifikovali akýkoľvek predmet v rodovom majetku s pôvodom v Marianke.

Relikty zbierok pútnickej pokladnice v Marianke

Na základe sporých indícií sa predsa len podarilo identifikovať niekoľko predmetov, ktoré pochádzajú z pútnickej pokladnice. Niektoré sa dodnes nachádzajú v priestoroch kláštora tešiteľov v Marianke, iné sa vplyvom dejinných okolností ocitli v neďalekej Stupave a Bratislave.

V spomínanom inventarizačnom súpise zbierok pokladnice z roku 1786 sú uvedené dve monštrancie. V literatúre sa môžeme stretnúť len s informáciou, že pri rozpredaji pavlínskeho imania boli dve monštrancie z kláštorného majetku zakúpené do kostola v Stupave a v Dúbravke.⁵¹ Obec Dúbravka patrila do roku 1807 pod farnosť v Devíne.⁵² Je známe, že panstvo Devín spadalo do majetkovej domény malackej vetvy Pálffyovcov a panstvo v Stupave patrilo spriaznenej stupavskej vetve toho istého rodu. Pálffyovci prináležali k najpoprednejšej šľachte v Bratislavskej stolici a mali určite dobré kontakty aj na miestach, kde sa obchodovalo s majetkom zrušených kláštorov. Monštranciu v Dúbravke sa nám nepodarilo identifikovať, resp. na tamojšom farskom úrade nemajú vedomosť o spojitosti niektorého liturgického predmetu v ich majetku s Mariankou. Diametrálne iná situácia sprevádza poznanie o monštrancii, ktorá sa dostala do Stupavy.

Na tamojšom farskom úrade sa dodnes nachádza výstavná súprava monštrancie, kalicha a patény, ktorá bola zakúpená buď priamo na dražbe alebo si ju do Stupavy priniesol bývalý pavlínsky mních Michal Raychet (1751 – 1826), ktorý od roku 1792 až do smrti pôsobil ako tamojší farár. Čík vo svojej monografii uvádza, že „... z *Mariatálu odniesol do Stupavy kalich a krásnu monštranciu, ako i rukopis Liber vitae et mortis Ordinis S. Pauli ... ab anno 1696.*“⁵³ Vo vizitácii Ignáca Zirmányia z roku 1812 v Stupave je uvedené, že Raychet pre farský kostol obstaral monštran-

⁵⁰ ČÍK, *Dejiny Mariatálu*, s. 162.

⁵¹ *Ibid.*, s. 153.

⁵² Historický schematizmus slov. farností. Devín [on-line]. Dostupné na internete: <https://www.knihy-dominikani.sk/hlavna_nemethy_=bratislava_dubravka> [13. 01. 2022]

⁵³ ČÍK, *Dejiny Mariatálu*, s. 153.

ciu, kalich a rukopisnú knihu.⁵⁴ Na farskom úrade v Stupave by sa mala nachádzať aj spomínaná rukopisná kniha. V nezorganizovanej farskej knižnici bez registra sa ju nepodarilo dohľadať. Objemná monštrancia je vyhotovená z pozláteného vytepaného striebra, zdobeného filigránom, emailami a farebnými polodrahokamami (sklom?) (Obr. 19). Na profilovanom podstavci je nasadený driek v podobe anjelskej figúry s rozpätými krídlami. Nadstavec má uprostred lunulovú schránku v tvare srdca s gloriolou. Povrch je zdobený majstrovsky prevedeným jemným filigránom a farebnými kameňmi. Plochu okolo lunuly zdobia keramické oválne medailóny s emailovými maľovanými medailónmi znázorňujúcimi scény zo života Panny Márie. Na nohe monštrancie sa nachádzajú medailóny s pašiovými scénami. V mieste napájania nadstavca na driek sa nachádza plastické zobrazenie Madony. Nad lunulu je znázornený Boh-Otec. Vrchol monštrancie korunuje veľká plastická koruna s dvoma infulami, nad ktorou sa nachádza zobrazenie Ducha Svätého.

V rovnakom umelecko-remeselnom spracovaní je vyrobený aj kalich (Obr. 20). Na ňom je z historického hľadiska mimoriadne cenný vygravírovaný nápis na spodnej strane okraja podstavca, ktorý znie: „*PF Ladislaus Nadasdi Ord. S. Pauli Primi Eremit Vicarius Generalis et Conventus B.M.V. de Thall vicarius Wien Fecit 1696 die Aug.*“ Paténa má formu prostého kruhu s centrálnou okrúhlou vpadlinou bez výzdoby. Materiálom a rozmermi korešponduje s kalichom. Z nápisu je zrejmé, že sadu liturgického náčinia najvyššej materiálovej a umelecko-remeselnej kvality nechal vyrobiť Ladislav Nádasdi (1662 – 1729), ktorý sa v roku 1696 stal vikárom pavlínskeho konventu v Marianke.⁵⁵ Pre zaujímavosť uvádzame, že ide o právnuka známej Alžbety Bátorjovej, manželky Františka II. Nádasdiho. Monštrancia a kalich s paténou mohli byť vyrobené priamo pre slávnosť zaujatia novej cirkevnej funkcie. Na kalichu sa nachádza aj punc (IZ), na základe ktorého je autorstvo pozoruhodných zlatníckych výrobkov bez pochyb priradené majstrovi Johannovi Zeckelovi z Augsburgu (†1728).⁵⁶ Monštrancia a kalich sú vyhlásené za národné kultúrne pamiatky (č. ÚZPF 296/1-2). Tieto mimoriadne vzácne liturgické predmety sú dobre uschované a pri liturgii sa využívajú len príležitostne. Na príklade uvedených liturgických predmetov si môžeme utvoriť plastickú predstavu, aké skvostné predmety sa svojho času museli v pokladnici nachádzať.

Predmetom, ktorý preukázateľne pochádza ešte z pavlínskeho obdobia, je aj veľký bronzový svietnik na veľkonočný paškál (Obr. 21). Pochádza približne z druhej polovice 17. storočia a štýlovo ho možno priradiť k obdobiu raného baroka. Masívne formy majú hladký povrch bez detailnejšej výzdoby. Bronzový svietnik bol vyrobený technikou odlievania a tepania. Trojboká základňa má podobu sférického rovníoramenného trojuholníka na levích labách s pazúrmí. Na nohách spočíva telo baňatého dierku vo forme profilovaného balustra. Vrcholový bočník sa rozširuje a nesie hlavicu svietnika, jeho výtvarnú dominantu (Obr. 22). Uprostred kruhového

⁵⁴ Historický schematizmus osobností. Michael Raychet [on-line]. Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemahladat_raychetmichal1751> [13. 01. 2022]

⁵⁵ Catholic Hierarchy. Bishop László Nádasdy, O.S.Pauli [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bnadasdy.html>> [13. 01. 2022]

⁵⁶ MÜLLER, Hannelore. Zeckel [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.wissner.com/stadtlexikon-augsburg/artikel/stadtlexikon/zeckel/5945>> [5. 8. 2022]

taniera vyrastá symbolicky štylizovaná palma z husto radených listov vytvárajúc symetricky sa rozširujúci lievikovitý tvar. Palmu pridržajú prednými labami dva levy s pootočenými hlavami. Ide o citáciu časti znaku rádu pavlínov. Taktiež tento svietnik je národnou kultúrnou pamiatkou už od roku 1967 (č. ÚZPF 234/1). V istom období mohol byť svietnik, spolu s ostatným liturgickým náčiním, súčasťou pokladnice. V prvej polovici 20. storočia sa už v kostole nepoužíval, keďže Čík vo svojej monografii *Dejiny Mariatálu* z roku 1942 spomína, že bol vystavený v prikostolnom múzeu.⁵⁷ Dnes opäť plní svoju pôvodnú funkciu a nachádza sa v presbytériu pútnického kostola.

Pár barokových svietnikov z postriebrenej mosadze je reprodukován spolu s krížom od kardinála Kristiána Augusta v Číkovej monografii (Obr. 23).⁵⁸ Trojboké svietniky s rozšírenou spodnou časťou sú bohato plasticky vyrezávané a po formálnej stránke ich možno rámcovo zaradiť do obdobia neskorého baroka až raného rokoka druhej tretiny 18. storočia. Svietniky predstavujú charakteristickú podnož pre vysoké sviece upevňované na pomerne mohutný trň. Pôvodne boli zrejme určené na jeden z bočných oltárov pútnického kostola. V súčasnosti sa nachádzajú v depozitári Múzea mesta Bratislavy (kat. č. U-5047/1, U-5047/2). (Obr. 24, Obr. 25). Na oboch svietnikoch sa podľa informácií z múzea nenachádza žiadny punc, ktorý by približoval dobu a miesto ich výroby.

Križ kardinála Kristiána Augusta sa na rozdiel od svietnikov zachoval v Marianke dodnes a v roku 2019 dokonca prešiel čiastočnou obnovou (Obr. 26). Na základe tradície je predmetný križ spájaný s kardinálom Kristiánom Augustom, ktorý bol veľkým mecénom pútnického miesta. Pomerne vysoký križ s trojlaločnatými ukončeniami ramien vyrastá z trojbokej bázy, ktorá spočíva na trojici guličiek. Všetky tri strany podnože sú stvárnené totožne. Okolo centrálneho oválu je rozvinutý symetrický dekoratívny aranžmán úponkov, volút a kvetov. Zakomponovaná je aj pásková ornamentika s mriežkou. Husličkovité vykrojenia dopĺňajú tri okridlené hlavičky cherubínov a päta križa je prekrytá listom. Graciózne stvárnenie korpusu Krista je korunované prepracovanou traktáciou vlasov. Ramená križa sú z čelnej strany zdobené trojicou vysoko posadených farebných kameňov. Košíčky s kameňmi sú podložené okrúhlou podložkou s dekoratívnym okrajom. Pôvodne sa podobná dekorácia s farebným kameňom nachádzala aj pod korpusom, avšak dnes sa na mieste nachádza iba trň úchyty. Nad hlavou Krista je pripevnený rozvinutý zvitok s nápisom „INRI“.

Pri poslednej oprave dostal križ zlato-striebornú povrchovú úpravu a je vystavený v miestnom kláštornom múzeu kongregácie tešiteľov. Križ taktiež nenesie žiaden punc, ktorý by ozrejmoval jeho pôvod. Po formálnej stránke ho možno rámcovo datovať do obdobia baroka na prelome 17. a 18. storočia. Kardinál Kristián August zomrel v roku 1725, križ by teda mal pochádzať ešte z čias jeho života. Dobová reprodukcia svietnikov a križa môže pri letmom pohľade navodzovať dojem, že ide o súpravu. Určite to tak ale nie je. Po formálnej stránke ide o diametrálne odlišné predmety a veľkostný nesúlad je taktiež očividný. Vzhľadom na historickú a vy-

⁵⁷ ČÍK, *Dejiny Mariatálu*, s. 243.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 102.

tvarnú hodnotu kríža je ozajstným dejinným šťastím, že sa do dnešných dní v Marianke zachoval. Kristián August mohol kríž venovať niektorému z bočných oltárov v kostole, prípadne sa mohol nachádzať v jeho privátnom byte v kláštore pavlínov. Vzhľadom na jeho vzácnosť mohol byť uložený aj medzi zbierkami v pokladnici. Žiaden zápis zo súpisu s ním však nemožno spoľahlivo stotožniť.

Drobné votívne predmety z lacnejších materiálov (z kovu, dreva či vosku) zvykli tvoriť výzdobu stien kostolov, niekedy sa však dostali aj do priestorov pokladníc. Vo vyššie opisovaných zachovaných pokladniciach vybraných mariánskych pútnických miest majú svoje nezastupiteľné miesto. Určite sa v hojnom množstve nachádzali aj v Marianke, hoci dnes už po nich niet takmer žiadnej stopy. Osud ďalších votívnych darov, ktoré v Marianke dovtedy (1940) pretrvali, opisuje výstižne páter Čík: „Dnes už nachodíme málo takýchto vzácných darov v Mariatáli. Cenné zlaté a strieborné dary pobrali cisárski úradníci za Jozefa II. Zo starších dôb ostali v Mariatáli iba dary chudobných pútnikov, väčšinou drevené ľudské údy, tabuľky atď. Starší ešte pamätajú, že za hlavným oltárom boli z takýchto darov naskladané celé hrby. Pri oprave kostola r. 1877 dal ich vtedajší farár Talčík spáliť, aby nezavadzali.“⁵⁹

„Čistenie“ priestorov kostola a kláštora od bežných devocionálií, ktoré zavádzali, sa zrejme uskutočnilo s veľkou razanciou. V Marianke ostali dodnes zachované len nepatrné zvyšky kovových antropomorfných obetí a bežných šperkov. Drobné ex votá boli nájdené v priestoroch niekdajšej kláštornej knižnice v roku 2019 a boli sústredené na jednu vertikálnu podložku (Obr. 27). Antropomorfné ex votá sú vytvorené z tepaného plechu a zachovali sa pravdepodobne vďaka svojim malým rozmerom a mizivej finančnej hodnote. Najpočetnejšie je zobrazenie očí (9). Dodnes sa traduje, že voda z neďalekého prameňa pomáha pri problémoch so zrakom. Štylizované znázornenie páru očí má aj slučku na zavesenie. Opakujúca sa schéma má rozdielnu veľkosť a je mierne modifikovaná rôznou dekoráciou okraja a priestoru medzi očami. Ako prosbu za uzdravenie danej časti tela boli venované a zachovali sa aj znázornenia ucha (1) a nohy (1). Príznačné je tiež zobrazenie človeka pri adorácii (3). Zavnuté bábätko (1) taktiež súvisí s prosbou o uzdravenie dieťaťa. Zaujímavé je drobné zachytenie profilu ženy v čepci (1) bez zjavných náboženských konotácií. Ako prejav osobného zasvätenia sa na pútnické miesta dostávali aj zobrazenia srdc (4). V jednom prípade ide o zobrazenie prepojenej štvorice srdc, čo môže symbolizovať zasvätenie členov rodiny (1). Usudzujeme, že najstaršie zo spomínaných drobných tepaných votívnych darov môžu pochádzať ešte z 18. storočia a teoreticky teda mohli byť umiestnené aj v pútnickej pokladnici.

Záver

Princíp obetovania špecifických darov „vyššej moci“ je odpradáva spätý s náboženskými praktikami ľudstva. V kresťanskom prostredí sa tento fenomén prejavil predovšetkým na exponovaných pútnických miestach, kde vznikali charakteristické pútnické pokladnice. Obdobie baroka predstavovalo vrchol vytvárania zbierok devocionálií rôzneho druhu, ktoré na niektorých pútnických miestach pretrvali do súčasnosti. V Marianke sa v minulosti taktiež nachádzala obsiahla pútnická po-

⁵⁹ Čík, *Dejiny Mariatálu*, s. 191.

kladnica, ktorú spravovali tamojší mnísi. Úzke zopätie pútnického miesta s rehoľou pavlínov viedlo k tomu, že tamojšia pokladnica zanikla spolu so zrušením ich kláštora v roku 1786. Jediným známym dokladom o existencii a obsahu pokladnice je inventárny súpis, ktorý predchádzal jej rozpredaju. Na základe rozsiahlosti súpisu možno skonštatovať, že jej bohaté zbierky mohli byť smelo porovnávané so zachovanými príkladmi pokladníc v zahraničí.

Z pútnickej a zároveň kláštornej pokladnice v Marianke pochádza trojdielny súbor liturgických zlatníckych prác v Stupave (monštrancia, kalich a paténa). Pozoruhodný súbor liturgického náčinia vysokej historickej a umelecko-remeselnej hodnoty bol v roku 1696 vytvorený pre Ladislava Nádasdiho, vikára pavlínskeho konventu v Marianke. V pútnickom kostole v Marianke možno aj v súčasnosti naraziť na vysoký svietnik pre veľkonočný paškál, ktorý nesie pavlínsky rádový erb. V kláštore sa nachádza krucifix, ktorý sa tradične spája s kardinálom Kristiánom Augustom. Oba predmety zachované in situ v Marianke mohli byť taktiež súčasťou zbierok pokladnice. Do súvislosti s obsahom pokladnice dávame aj dvojicu svietnikov, ktorá sa dnes nachádza v zbierkach Múzea mesta Bratislavy a niekoľko drobných antropomorfných votívnych darov, ktoré môžu pochádzať ešte z roztratených zbierok pútnickej pokladnice. Spojitosť uvedených predmetov so zaniknutou pútnickou pokladnicou nie je možné jednoznačne preukázať, avšak porovnanie so zbierkami zachovaných pokladníc v blízkom zahraničí potvrdzuje naše dôvodné predpoklady.

Na príklade Marianky sa, žiaľ, jasne ukazuje, za aký krátky čas mohla zaniknúť pozoruhodná pútnická pokladnica rozširovaná darom vysokopostavených i prostých pútnikov počas celých storočí. Rádový kronikár Balogh dôsledky odchodu pavlínov z Marianky zhrnul v pochmúrnom, avšak pravdivom konštatovaní: „*Vtedy bol takmer zadarmo rozhádzaný nazhromaždený poklad, rozpredané kostolné rúcha, odnesené archívy, knihovne etc. Nazmar vyšlo všetko, i poľutovaniahodné hospodárenie Jozefovo.*“⁶⁰

Literatúra

- BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. 4. díl, 2. svazek (Kongregace a řeholní společnosti). Praha : Libri, 2018.
- DANCÁK, František. *Náboženský turizmus*. Prešov : Petra, n. o.. 2007.
- GOGOVA, Stanislava - BEŠINA, Daniel - WIEDERMANN, Egon. *Archeomuzeológia na prahu nového milénia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020.
- GYÉRESSY, Béla (ed.). *Marianka*. In *Documenta Artis Paulinorum 1. Füzet, A Magyar rendtartomány monostorai A-M*. Budapest : MTA, 1975.
- GYÖNGYÖSI, Gregorius. *Vitae fratrum eremitarum ordinis sancti Pauli primi eremita*. HERVAY, L. Franciscus (ed). Budapest : Akad. K, 1988.

⁶⁰ BALOGH DE NEMCSICZ, A. Florianus. *Beatissima Virgo Maria mater dei, qua regina et patrona hungariorum*. Agriae, 1872, s. 455 [on-line]. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=ppFCuAAACAAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> [24. 12. 2022]

- HAVLOVIČ, Hieronym. Mariánsky kláštor. In *Marianka - časopis mariánskych pútnikov*, 1947, roč. 8, č. 6, s. 7 – 8.
- HRNČIARIK, Erik. Medailóniky (sviatostky) z cintorína v exteriéri Baziliky sv. Mikuláša v Trnave. In *Studia historica Tyrnaviensia XVI*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2014, s. 400 – 425.
- HUNKA, Ján. Nálezy cirkevných sviatostiek zo 17. až 19. storočia zo Slovenska. In *Peníze v proměnách času*, Ostrava : MARQ, 2002, s. 235 – 242.
- JONOVÁ, Jitka. Diecézní muzea a jejich poslání (podle dokumentů církve). In GRILL-JANATOVÁ, Markéta - JONOVÁ, Jitka (eds.). *Liturgický textil a způsoby jeho prezentace*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 61 – 72.
- KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti - pouťové umění*. Praha : Lika Klub, 2009.
- KOVÁCS, Elisabeth. Josephinische Klosteraufhebungen 1782 – 1789. In *Österreich zur Zeit Kaiser Josephs II. (= Katalog des NÖ-Landesmuseums NF 95)*. Wien : Niederösterreichisches Landesmuseum Melk, 1980, s. 169 – 173.
- KÓNYA, Peter (ed.). *Dejiny Uhorska (1000 – 1918)*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013.
- MAJTÁN, Milan. *Názvy obcí Slovenskej republiky (vývin v rokoch 1773 – 1997)*. Bratislava : Veda, 1998.
- MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha : Grada, 2013.
- MRÁZOVÁ, Magdaléna. Mariánska téma v zbierkovom fonde ľudového výtvarného umenia Historického múzea SNM – drevené sochy radostného okruhu. In *Zborník Slovenského národného múzea*, 1995, roč. 89, História 35, s. 119 – 149.
- NAGY József. *A Celldömölki búcsújáráshely kialakulása*. Celldömölk : Római Katolikus Plébánia, 1996.
- NÁDASKÁ, Katarína. Marianka, Etnologická analýza pútnického miesta. In HYROSS, Peter (ed.). *Zborník Múzea mesta Bratislavy. Zväzok XXIV*. Bratislava : Múzeum mesta Bratislavy, 2012, s. 133 – 174.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství pravěkých Evropanů*. Brno : Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2006.
- ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha : Karolinum, 1999.
- SABOL, Radomír. *Súbor paramentov z niekdajšieho prikostolného múzea v Marianke*. (Diplomová práca). Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Filozofická fakulta; Katedra dejín a teórie umenia, 2018, v kapitole 3.14. Textilie v súpise majetku z roku 1786, s. 73 – 79.
- SABOL, Radomír. Zaniknuté múzeum v Marianke pri Bratislave. In *Pamiatky a múzeá*, 2019, roč. 68, č. 2, s. 24 – 31.
- SOFFNER-LOIBL, Monika. *Maria Taferl Wallfahrtsbasilika*. Passau : Kunstvlg Peda Gregor, 2010.
- SOÓS, Sándor – SOÓSNE VERES Rózsa. *Kismáriazell, Celldömölk búcsújárá helye*. Győr : Nagyboldogasszony Plébánia, 2012.
- STEHLÍKOVÁ, Dana. *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. Praha : Libri, 2003.
- VADRNA, Marek. *V zemi zvanej Tál, pútnické miesto Marianka*. Sabinov : Dino, 2019.
- VÁLINÉ-POGÁNY, Jolán (ed.). *Az örökség hagyományozása Könyöki József műemlékfelmérései 1869 – 1890*. Budapest : Forráskiadványok, 2000.
- WEICHSELBAUM, Josef. *Maria Taferl, Wallfahrtskirche zur Schmerzhaften Muttergottes*. Wien : Schnell & Steiner, 1960.
- ZAJÍCOVÁ – NÁDASKÁ, Katarína. Ludová religiozita na príklade neinštitucionalizovaného mariánskeho pútného miesta Litmanová. KOŽIAK, Rastislav – NEMEŠ, Jaroslav (eds.). In *Zborník z konferencie pohanstvo a kresťanstvo*. Bratislava : Chronos, 2004, s. 295 – 312.

Internet

- BALOGH DE NEMCSICZ, A. Florianus. *Beatissima Virgo Maria mater dei, qua regina et patrona hungariorum*. Agriae, 1872 [on-line]. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=ppFCuAAACAAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> [24. 12. 2022]
- MÜLLER, Hannelore. Zeckel [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.wissner.com/stadtlexikon-augsburg/artikel/stadtlexikon/zeckel/5945>> [5. 8. 2022]
- OBERHELMAN, M. Steven. Anatomical Votive Reliefs as Evidence for Specialization at Healing Sanctuaries in the Ancient Mediterranean World. In *Athens Journal of Health*, Volume 1, Issue 1, p. 47 - 62 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.atiner.gr/journals/health/2014-1-1-4-OBERHELMAN.pdf>> [23. 5. 2023] <https://doi.org/10.30958/ajh.1-1-4>
- SZENTHELYI. Koptik Odo. In. *Magyar Katolikus Lexikon* [on-line]. Dostupné na internete: <<http://lexikon.katolikus.hu/K/Koptik.html>> [20. 10. 2022]
- SOFFNER-LOIBL, Monika. *Wallfahrtsbasilika Maria Taferl – Geschichte* [on-line]. Dostupné na internete: <<http://www.basilika.at/info/geschichte/index.html>> [12. 04. 2023]
- THÜMMEL, Erika. Emporen Basilika Mariazell [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.thuemmel.at/index.php?page=emporen-basilika-mariazell>> [14. 2. 2023]
- Historický schematizmus slov. farností. Devín [on-line]. Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_nemethy_=bratislava_dubravka> [13. 01. 2022]
- Historický schematizmus osobností. Michael Raychet [on-line] Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_=raychetmichal1751> [13. 01. 2022]
- Catholic Hierarchy. Bishop Lászlo Nádasdy, O.S.Pauli [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bnadasdy.html>> [13. 01. 2022]

SUMMARY

The phenomenon of pilgrimage treasuries and their content (Note on abandoned treasury in Marianka)

The paper briefly presents the roots of the phenomenon of pilgrimage treasuries, which we encounter in significant Marian pilgrim areas. The tradition of creating collections of votive gifts goes back to the old ages, where treasuries (*thesauri*), in which offerings dedicated to deities from pilgrims were collected, were established near significant temples. The gathering of various gifts and objects used in the performance of ceremonies was also carried on in Christian sanctuaries. Near significant Catholic churches that were the goals of personal visits by the faithful (bishopric and monastery churches or sometimes pilgrim temples with the graves of saints) there appeared, back in the Middle Ages, special premises in which precious objects were safely deposited (*Schatzkammer*). In a certain sense, this was one of the precursors of museum collections. The greatest advance of the phenomenon of pilgrim treasuries is recorded in the Baroque period, exalted as it was by religious piety. The numerous pilgrimages brought material profits to the pilgrim locations, among which was the enrichment of the special collections by various beseeching and thanksgiving gifts (*ex voto*). No historical treasuries were left intact in Slovakia, to the extent we know them from abroad. To create an image of how the treasury in Marianka might have looked, foreign examples can be helpful - for example, the treasury in Kismáriazell (Celldömölk) in Hungary or in

Maria Taferl in Austria. These treasuries contained objects of both a sacred and a sacral origin consisting of gifts to God (or the Virgin Mary), by which the sacrificing pilgrim (*votant*) in a certain sense remained present in the place of pilgrimage even after the end of their visit. The spectrum of objects in the treasury collections has a high historical, ethnological and spiritual value. In the final analysis, objects from precious metals and valuable materials have a not insubstantial financial value. For pilgrim destinations however, the primary role was played by a so-called treasure of the faith (*Glaubenschatz*), by which the tradition and status of the pilgrimage locality as a place of God's grace is represented. The pilgrimage destination Marianka contained both a pilgrim and a monastery treasury, which for centuries were administered by the Pauline Order established in the monastery there. In the 18th century, the pilgrim site experienced a significant development associated with the stabilization of social development and the favour of the Hungarian primates, Christian August von Sachsen-Zeitz and Imrich Esterházy. A historical turnabout with fundamental consequences took place in 1786 when, on the basis of an edict by emperor Jozef II, the Pauline monastery was annulled. The pilgrimage treasury was also put up for auction, and so definitively disappeared. We are informed about its existence and the magnitude of its collection fund only on the basis of the inventory and an evaluation of the collections compiled by the imperial clerks prior to the auction. The individual inventories are not sufficiently descriptive to allow a comparison of the record and the preserved objects to be made. For some of the objects from Marianka it can reasonably be assumed that they formed part of the treasury collection. This refers above all to the especially valuable monstrance, chalice and paten created for Ladislav Nádasdy at the end of the 17th century. After the shutdown of the monastery, the three-part set of liturgical objects came to Stupava through a former Pauline monk, Michael Raychett, and it remains there until today. Also, the crucifix of Cardinal Christian August and a large candlestick for the Easter Paschal with the coat of arms of the Pauline Order (a pair of lions reclining near a palm tree) probably came from the treasury. A pair of Late Baroque altar candlesticks found their way into the Bratislava City Museum collection. In recent times, small anthropomorphic votive plates were discovered in the premises of the monastery of comforters who have administered the pilgrimage site intermittently (except 1950-1991) since 1927. This forms a perfect example of votive gifts, and could come from as early as the 18th century. Without further written documents or the material remains of the treasury collection, knowledge at this time is restricted to information in a preserved inventory from the end of the 18th century. Sadly, the treasury at Marianka no longer exists. The main contribution of our research on the defunct treasury collections is the identification of certain objects that were perhaps once, in the past, a part of it.

Mgr. Radomír Sabol; Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta; Katedra archeológie a muzeológie; ext. doktorand
SK-94901 Nitra; Hodžova 1
email: <radomir.sabol@pamiatky.gov.sk>

Prílohy

Obr. 1 Pohľad do pokladnice pri pútnom kostole v Maria Taferl. Foto: 04/2022.

Obr. 2 Liturgické nádoby uložené v uzamknutej vitríne pokladnice pútnického kostola v Kismáriazelli (Celdömölku). Foto: 04/2022.

Obr. 3 Rôznorodé šperky uložené vo vstavanej vitríne pokladnice pútnického kostola v Kismáriazelli (Cellödömölkü). Foto: 04/2022.

Obr. 4 Charakteristický príklad ďakovného votívneho obrazu, venovaného po nešťastnej udalosti.

Nápis v spodnej časti ozrejmjuje dôležité údaje o nehode konského povozu.

Voľný preklad nápisu pod zobrazením Panny Márie znie: „Všetko je od Boha na príhovor Márie“ a vo vydelenom bielom poli: „Vyjadrenie vďaky Bohu a pomoci Panny Márie za pomoc v piatok 28. 6. 1889 pri splašení koní. Otec, matka a syn sa zrútili z voza bez najmenšieho poranenia. Taktiež na pamiatku mojej 12-tej púte do Mariazellu. Venovala rodina SCHADAUER, Leopoldau bei Wien. Roku 1889.“

Múzeum mariazelskej pokladnice. Foto: 06/2022.

Obr. 5 Antropomorfné obetiny vyhotovené z tepaného kovu v pokladnici pútnického kostola v Kismáriazellí (Celldömölku). Foto: 04/2022.

Obr. 6 Antropomorfné obetiny z vosku v pokladnici pútnického kostola v Kismáriazellí (Celldömölku). Foto: 04/2022.

Obr. 7 Obetiny v podobe srdca vystavené pri bočnom oltári v Kostole Svätého Rochusa v Turine.

Foto: 04/2022.

Obr. 8 Časť kolekcie historických pútných sviec a paškálov uchovávaných v Kostole Panny Márie na Marienbergu pri Burghausene. Foto: 04/2022.

Obr. 9 Votívny obraz so zobrazením poranenia ruky. Súčasťou obrazu je aj originál noža, Múzeum mariazellskej pokladnice. Foto: 06/2022.

Obr. 10 Votívny obraz s aranžmánom okolo podoby Bolesného Krista (zv. kláštorňa práca)
Múzeum mariazellskej pokladnice. Foto: 06/2022.

Obr. 11 Nástenný votívny obraz so ženským vrkočom v dekoratívnej úprave. Múzeum mariazellskej pokladnice. Foto: 06/2022.

Obr. 12 Pohľad na emporu pútného kostola v Mariazelli s veľkým počtom votívnych obrazov vystavených mozaikovitým spôsobom. Múzeum mariazellskej pokladnice. Foto: 06/2022.

Obr. 13 Ďakovné tabuľky osadené pri Lurskej jaskyni na Kalvárii v Bratislave. Foto: 05/2023.

Obr. 14 Juhovýchodná fasáda Baziliky Narodenia Panny Márie v Kismáriazelli (Celldömölk). Pokladnica sa nachádza na druhom nadzemnom podlaží za ukončením presbytéria. Foto: 04/2022.

Obr. 15 Pohľad do priestoru pútnickej pokladnice v Kismáriezelli (Celldömölk). Foto: 04/2022.

Obr. 16 Obraz spodobujúci Madonu z Marianky vo farskom Kostole Svätého Jakuba v maďarskej obci Árpás, okolo polovice 18. storočia (?). Foto: 04/2022.

Obr. 17 Pohľad na jedno z krídel kláštora tešiteľov priliehajúce k severnej stene pútneho kostola v Marianke. Na druhom nadzemnom podlaží sa pravdepodobne nachádzala pútnická pokladnica (v rovnakých priestoroch bolo v roku 1940 zriadené tzv. prikostolné múzeum). Foto: 09/2022.

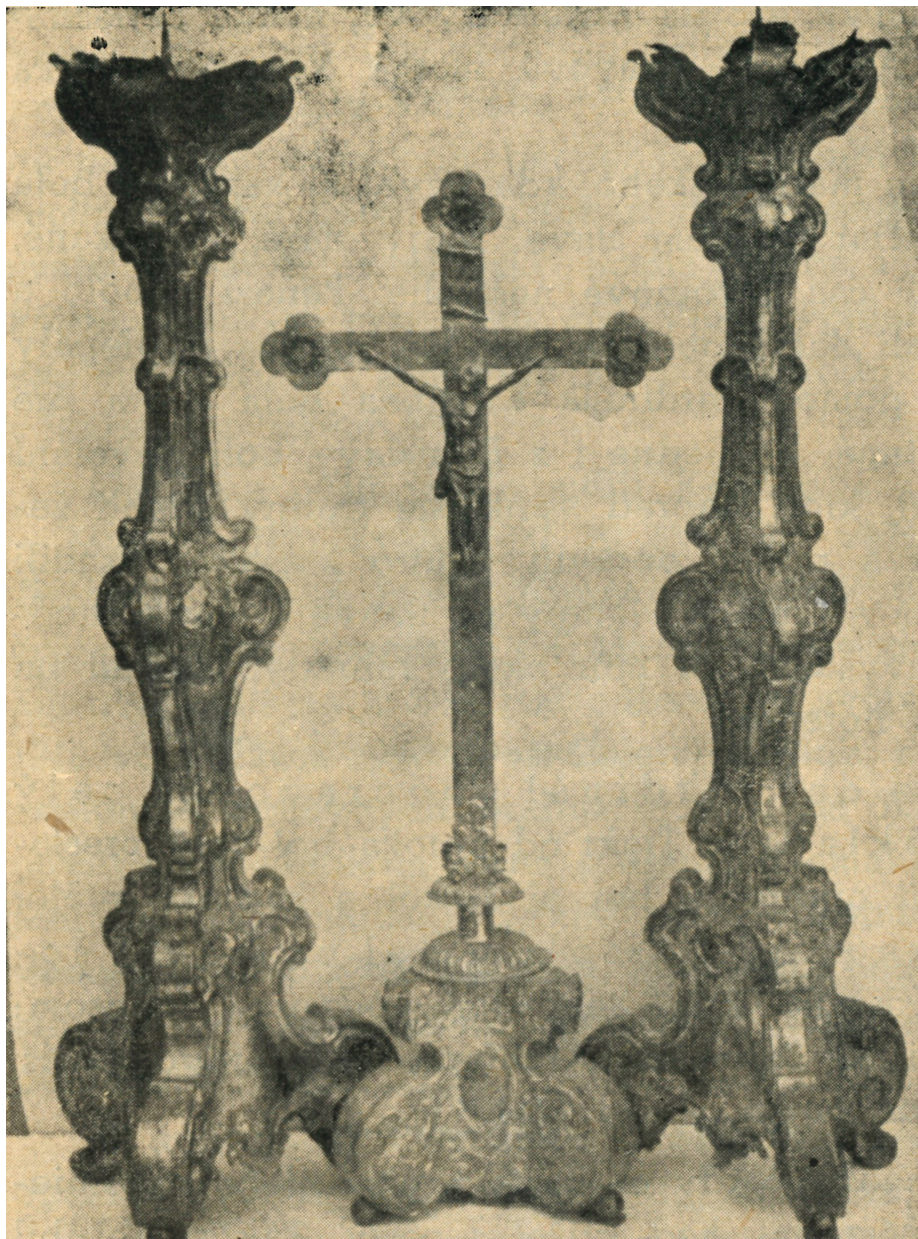
Obr. 18 Schodisko spájajúce sakristiu na prízemí s oratóriom na druhom nadzemnom podlaží kláštora tešíteľov. Foto: 09/2022.

Obr. 19, 20 Johann Zeckel z Augsburgu, monštrancia a kalich z pavlínskej pokladnice v Marianke, datované 1696. Monštrancia a kalich sú dnes majetkom Rímskokatolíckej farnosti Stupava. Foto: 11/2022.

Obr. 21, 22 Veľkonočný svietnik so znakom rádu pavlínov v pútnickom kostole v Marianke, druhá polovica 17. storočia. Foto: 08/2023.

Obr. 23 Historická fotografia kríža prímasa Kristiána Augusta a páru svietnikov.
Zdroj: ČÍK, Stanislav Xaver, *Dejiny Mariatálu*. Marianka : Nákladom časopisu „Mariatál“, 1942, s. 102.

Obr. 24, 25 Dvojica svietnikov z Marianky v zbierkach Múzea mesta Bratislavy, druhá tretina 18. storočia (?). Zdroj: Archív Múzea mesta Bratislavy, identifikačné číslo U-5047/1 a U-5047/2

Obr. 26 Kríž kardinála-kniežaťa Kristiána Augusta pred obnovou povrchu, okolo roku 1700 (?), Kláštor Kongregácie bratov tešiteľov z Gethseman v Marianke. Foto: 01/2018, 10/2022.

Obr. 27 Detail nástennej podložky so zachovanými antropomorfnými votívnymi darmi z kovu, 18./19. storočie (?), Kláštor Kongregácie bratov tešiteľov z Gethseman v Marianke. Foto: 04/2022.